

PRIVREDNA
KOMORA
SRBIJE

Nefinansijsko izveštavanje i EU taksonomija

Vodič za privredu i banke

Beograd, jun 2023. godine

Sadržaj

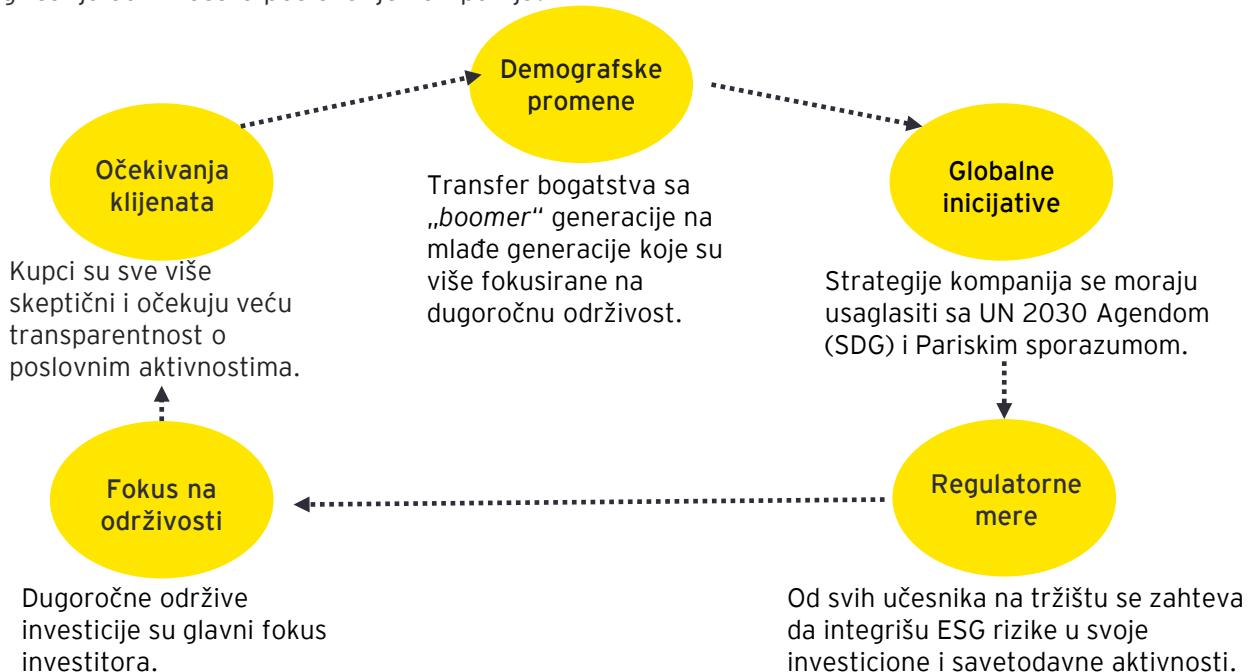
<u>Održivi razvoj</u>	3
<u>Evropski zeleni dogovor</u>	4
<u>Akcioni plan za finansiranje održivog rasta</u>	5
<u>EU Taksonomija</u>	7
<u>Direktiva o izveštavanju o korporativnoj održivosti (CSRD)</u>	18
<u>Evropski standardi izveštavanja o održivosti (ESRS)</u>	20
<u>Global Reporting Initiative (GRI)</u>	23
<u>Radna grupa za finansijska obelodanjivanja o klimatskim pitanjima (TCFD)</u>	31
<u>International Sustainability Standards Board Standards - ISSB</u>	34
<u>GHG Protokol</u>	37
<u>Standard obračuna GHG za finansijske institucije - PCAF</u>	40
<u>EU Emission Trading Scheme i Carbon Border Adjustment Mechanism</u>	42
<u>Nefinansijsko izveštavanje za kompanije i banke u Srbiji</u>	43

Vodič je nastao u okviru projekta „Finansijski paket za MMSP i bankarski sektor, koji sprovodi konsultantska kuća Ernst & Young d.o.o. u korist Privredne komore Srbije.

Sredstva za realizaciju projekta obezbeđena su od strane Nemacke razvojne saradnje koju implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH (GIZ).

Održivi razvoj

Održivi razvoj se definiše kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. U nastavku su prezentovani glavni pokretači integrisanja održivosti u poslovanje kompanija.

Pariski sporazum je prvi univerzalni, globalni i pravno obavezujući sporazum o klimatskim promenama koji je usvojen u decembru 2015. godine u Parizu, a stupio na snagu u novembru 2016. Član 2 Pariskog sporazuma izdvaja **tri glavna cilja predviđena sporazumom:**

Ograničiti porast prosečne globalne temperature na značajno ispod 2°C , poželjno na 1.5°C , u poređenju sa predindustrijskim nivom.

Povećati otpornost na negativne efekte klimatskih promena i podsticati razvoj nisko-emisionih i klimatski otpornih inicijativa na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane.

Učiniti tokove kapitala konzistentnim sa ciljem smanjenja GHG emisija i povećanja otpornosti na posledice klimatskih promena.

Do 2020. godine, države potpisnice Pariskog sporazuma morale su da definisu „Nacionalno utvrđene doprinose“ (Nationally Determined Contributions; u daljem tekstu: NDCs) - ciljeve povezane sa smanjenjem emisija gasova sa efektom staklene baštne (Greenhouse Gases; u daljem tekstu: GHG) i povećanjem otpornosti na negativne efekte klimatskih promena. Srbija je svoju, revidiranu verziju NDC, dostavila 24. avgusta 2022. godine. U revidiranoj verziji Srbija je postavila cilj smanjenja GHG emisija do 2030. godine na nivou celokupne ekonomije od 13,2% u poređenju sa 2010. godinom i 33,3% u poređenju sa 1990. godinom.¹

Agenda 2030 definiše **17 Ciljeva održivog razvoja** (Sustainable Development Goals; u daljem tekstu: SDGs), i 169 potciljeva. Ciljevi održivog razvoja se odnose na najveće razvojne izazove sa kojima se susreću društva i ekonomije.

Ciljevi fokusirani na planetu (održiva proizvodnja, upotreba resursa i borba sa klimatskim promenama).

Ciljevi fokusirani na ljudе - zaustavljanje siromaštva i gladi, kao i povećanje jednakosti.

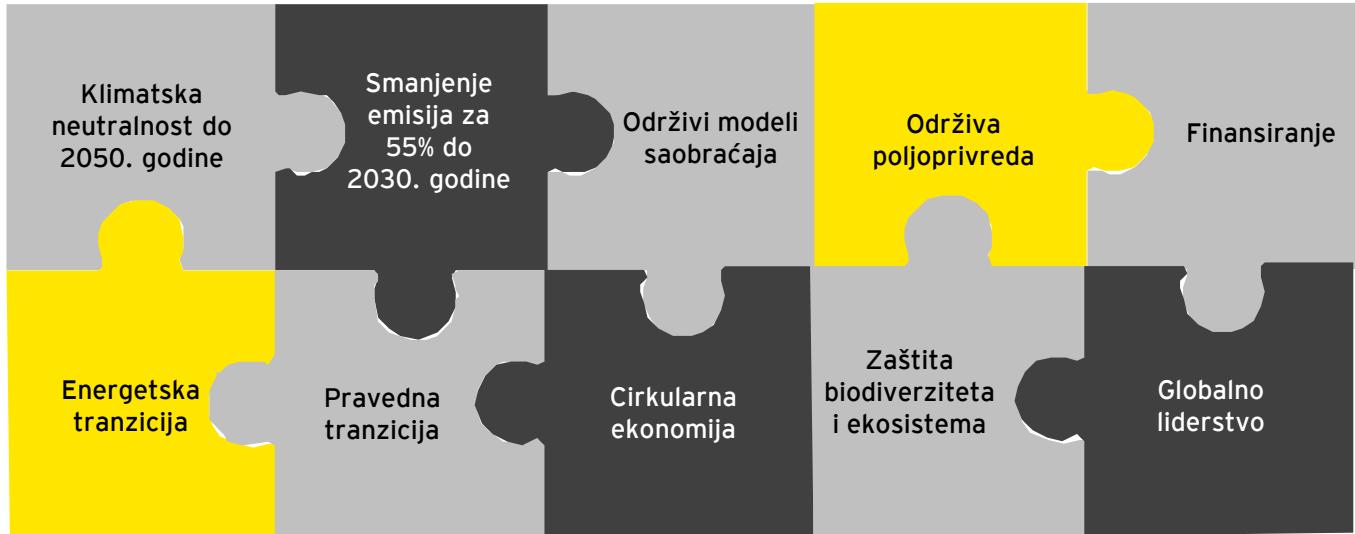
Ciljevi fokusirani na prosperitet - ekonomski, društveni i tehnološki napredak u harmoniji sa prirodom.

Ciljevi fokusirani na mir i partnerstvo - povećanje globalne solidarnosti i kreiranje mirnog, pravičnog i inkvizivnog društva.

Evropski zeleni dogovor

Evropski zeleni dogovor (*EU Green Deal*) je sveobuhvatan i ambiciozan okvir pokrenut od strane Evropske komisije u decembru 2019. godine. Primarni cilj dogovora je transformacija Evropske Unije (EU) u klimatski-neutralno, održivo i pravično društvo do 2050. godine.² Zeleni dogovor pokriva različite sektore i oblasti, uključujući energetski sektor, industriju, saobraćaj, poljoprivredu i biodiverzitet. Neki od ključnih elemenata Evropskog zelenog dogovora obuhvataju:

U januaru 2020. godine, Evropska unija je objavila Evropski investicioni plan (EGDIP)³ i Mehanizam pravedne tranzicije (JTM)⁴, dve ključne komponente Evropskog zelenog dogovora koje nastoje da mobilizuju investicije i obezbede finansijsku pomoć regionima i zajednicama koje će biti najviše pogodene tranzicijom na klimatski-neutralnu ekonomiju.

Evropski Zakon o klimi (EU Climate Law)⁵ uspostavlja pravno obavezujući cilj dostizanja klimatske neutralnosti (neto nulte GHG emisije do 2050) u svim državama EU. Takođe, Zakon uspostavlja okvir za dostizanje neophodnih srednjoročnih ciljeva, pre svega cilj smanjenja emisija za 55% do 2030. godine u odnosu na nivo iz 1990. godine.

Klimatski zakon uključuje mere za praćenje napretka (na svakih pet godina) i prilagođavanje aktivnosti u skladu sa ostvarenim napretkom. Zakon takođe navodi da države članice treba da usvoje **sveobuhvatne nacionalne strategije i planove prilagođavanja zasnovane na sveobuhvatnim analizama klimatskih promena i ocenama ranjivosti**, procenama napretka i pokazateljima, a vođeni najboljim dostupnim i najnovijim naučnim dokazima. Evropski Zakon o klimi stupio je na snagu krajem jula 2021. godine.

Od objavljanja Evropskog zelenog dogovora, Evropska komisija je objavila niz od preko 40 različitih dokumenata i aktivnosti koje su usmerene na pomoć EU da ostvari svoje ambiciozne klimatske ciljeve.⁶

„Fit for 55“ paket predstavlja set predloga za izmenu EU legislative i uvođenje novih inicijativa kako bi se osiguralo da je EU regulativa u skladu sa ciljem smanjenja emisija za 55% do 2030. godine.⁷ Ovaj paket baziran je na EU Zelenom dogovoru, usvojen je u julu 2021. godine i pokriva čak 14 oblasti. Neke od najvažnijih predloženih izmena:

- **Reforma EU ETS sistema*** (sistem trgovanja dozvolama za emisije) kroz ambicioznije ciljeve smanjenja emisija i uključivanje dodatnih sektora. Trenutno EU ETS pokriva **proizvodnju električne i topotne energije, energetski intenzivne sektore** (čelik, cement, rafinerije nafte, stakla i papira), i **komercijalno vazduhoplovstvo** (unutar EEA), dok je predloženo **uključivanje pomorskog transporta, građevinarstva i drumskog transporta**.
- **Uvođenje Carbon Border Adjustment Mechanism-a*** (u dalljem tekstu CBAM), mehanizma koji će nametnuti carine na robu koja ima visok karbonski otisak, a proizvedena je van EU u zemljama gde ne postoji EU ETS ili sličan sistem.
- **Povećanje udela obnovljive energije** u energetskom miksu EU na 40% do 2030. **Povećanje energetske efikasnosti EU** smanjenjem primarne i finalne potrošnje za 40,6%, odnosno 38%, u poređenju sa nivoom iz 2007. godine.

*Ovi pojmovi su detaljnije objašnjeni u nastavku Brošure

- **Održivi transport** kroz uvođenje strožijih standarda za CO₂ emisije za automobile i kombije i promociju održivih biogoriva.
- **Poboljšanje energetske efikasnosti zgrada** kroz renoviranje javnih zgrada i promociju energetski efikasnih sistema grejanja i hlađenja.

Akcioni plan za finansiranje održivog rasta

Akcioni plan za finansiranje održivog rasta (Action plan on financing sustainable growth)⁸ je inicijativa Evropske komisije, pokrenuta u martu 2018. godine, koja teži da podrži ciljeve Evropske unije vezane za održivi razvoj, borbu sa klimatskim promenama i prelazak na nisko-ugljeničnu ekonomiju. Plan nastoji da **promoviše održive investicije i integriše razmatranja o održivosti u finansijski sektor**. Takođe, plan je deo Evropskog zelenog dogovora i ima ključnu ulogu u mobilisanju privatnog kapitala za održive i zelene projekte.

Akcioni plan se zasniva na preporukama ekspertskega tima za održive finansije i obuhvata **set ključnih akcija i njihovih mera**:

1 Preorijentisanje tokova kapitala ka održivoj ekonomiji

- ▶ Uspostavljanje jasne i detaljne EU Taksonomije - klasifikacionog sistema za održive aktivnosti
- ▶ Kreiranje Standarda zelenih obveznica EU i „obeležja“ zelenih finansijskih proizvoda
- ▶ Podsticanje investicija u zelene projekte
- ▶ Uključivanje održivosti u finansijsko savetovanje i pružanje finansijskih usluga
- ▶ Razvoj održivih benčmarka za investiranje

2 Uključivanje održivosti u upravljanje rizikom

- ▶ Bolje integriranje održivosti u rejtinge i istraživanja tržišta
- ▶ Pojašnjavanje dužnosti institucionalnih investitora i asset menadžera vezano za održivost
- ▶ Uvođenje „zelenih“ faktora u EU regulativu za prudencijalnu superviziju banaka i osiguravajućih društava

3 Podsticanje transparentnosti i dugoročnosti

- ▶ Jačanje obelodanjivanja o održivosti poslovanja i donošenje pravila nefinansijskog izveštavanja
- ▶ Podsticanje održivog korporativnog upravljanja i smanjenje „kratkovidosti“ na tržistima kapitala

Relevantnost za kompanije i banke u Srbiji

Zapadni Balkan je jedan od najpogođenijih regiona u Evropi kada govorimo o posledicama klimatskih promena, pri čemu se predviđa povećanje prosečne temperature od 1.7 - 4° C, pa čak i preko 5° C do kraja veka.⁹ S obzirom da EU ima za cilj da postane klimatski neutralna do 2050. godine u skladu sa evropskim Zakonom o klimi, **klimatska neutralnost će se odraziti na bilateralne odnose EU i pristupne pregovore sa zemljama koji žele da uđu u EU**

Tokom samita zemalja Zapadnog Balkana u Sofiji (*Western Balkans Sofia Summit*), održanog u novembru 2020. godine, zemlje regiona usvojile su **Sofisku Deklaraciju o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan** (*Green Agenda for the Western Balkans* - u daljem tekstu GAWB).¹⁰ Usvajanje Zelene Agende signalizira posvećenost zemalja regiona (Srbija, Severna Makedonija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija) implementaciji ciljeva agende, iako ona ne predstavlja pravno obavezujući dokument. Region se deklaracijom obavezao na postizanje karbonske neutralnosti do 2050. godine i usklađivanje sa ključnim elementima Evropskog zelenog dogovora.

Brdo deklaracija usvojena u maju 2021. godine na samitu u Sloveniji i ona donosi **Akcioni plan za implementaciju Zelene Agende.**¹¹

Zelena Agende za Zapadni Balkan ima pet ključnih oblasti:

- Dekarbonizacija (klimatska politika, održiva energija i održiv transport)
- Cirkularna ekonomija
- Smanjenje zagađenja
- Održiva poljoprivreda
- Zaštita prirode i biološke raznovrsnosti

Za svaku od oblasti definisane su aktivnosti koje je neophodno sprovesti (ukupno 58 aktivnosti) sa indikativnim vremenskim okvirom za implementaciju aktivnosti.

Primera radi, ispod su navedene neke od 28 aktivnosti iz oblasti dekarbonizacije sa indikativnim vremenskim ciljevima za njihovo ostvarenje:

- ▶ Usklađivanje sa EU Zakonom o klimi sa ciljem dostizanja klimatske neutralnosti do 2050. godine (rok: 2025. godina),
- ▶ Postavljanje ambicioznih energetskih i klimatskih targeta za 2030. godinu (2022. godina i kasnije godine),
- ▶ Razvoj i implementacija Energetskih i Klimatskih planova (2022. godina i kasnije godine),
- ▶ **Usaglašavanje sa EU ETS sistemom i/ili uvođenje drugih instrumenata za „određivanje cene ugljenika“ (2024. godina i kasnije godine),**
- ▶ Prioritizacija i unapređenje energetske efikasnosti u svim sektorima (kontinuirana aktivnost),
- ▶ **Povećanje učešće obnovljivih izvora energije i obezbeđenje neophodnih investicija** (kontinuirana aktivnost).

EU Taksonomija

Prva, ključna aktivnost u okviru Akcionog plana za finansiranje održivog razvoja je uspostavljanje zajedničkog „rečnika“ i jedinstvene definicije za „**održivu ekonomsku aktivnost**“. U tu svrhu, Evropska komisija je usvojila [EU uredbu 2020/852 \(u daljem tekstu „EU Taksonomija“\) 18. juna 2020. godine](#).¹² EU Taksonomija predstavlja klasifikacioni sistem, odnosno **listu ekološki održivih ekonomskih aktivnosti** i ima za cilj da kompanija, investitorima i donosiocima odluka pruži jasne definicije aktivnosti koje se mogu smatrati ekološki održivim.

Glavni ciljevi EU Taksonomije

- ▶ Definisanje jedinstvene evropske klasifikacije održivih aktivnosti i investicija, baziranih na nauci, kako bi se izbegao „greenwashing“ (*predstavljanje aktivnosti i proizvoda kao održivih, iako ne ispunjavaju kriterijume za klasifikaciju održivih aktivnosti/proizvoda*).
- ▶ Uklanjanje prepreka na evropskom unutrašnjem tržištu u vezi sa procenom investicija i prikupljanjem sredstava za održive projekte, kako bi se podstakao njihov dalji razvoj.
- ▶ EU Taksonomija je osnova za druga dokumenta/okvire: EU Standard za zelene obveznice, EU „Ecolabel“ za finansijske proizvode, Direktiva za nefinansijsko izveštavanje, itd.

EU Taksonomija stupila je na snagu 12. jula 2020. i primenjuje se na:

1

Mere koje su usvojile države članice, a koje propisuju zahteve za učesnike na finansijskim tržištima ili izdavaoce, a vezano za finansijske proizvode ili korporativne obveznice koje su izdate kao održive.

2

Učesnike na finansijskim tržištima koji izdaju/nude finansijske proizvode. To uključuje entitete kao što su asset menadžeri, investicioni kompanije i institucionalni investitori koji nude finansijske proizvode u Evropskoj uniji.

3

Privredna društva koja su obuhvaćena obavezom da objave nefinansijski izveštaj ili konsolidovani nefinansijski izveštaj u skladu sa Direktivom o nefinansijskom izveštavanju (*Non-Financial Reporting Directive - NFRD*), kao i predstojećom Direktivom o izveštavanju o korporativnoj održivosti (*Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD*).

Šta je održiva aktivnost prema EU Taksonomiji?

Da bi aktivnost bila usaglašena sa EU Taksonomijom neophodno je da ispunjava sva tri dole navedena zahteva:

1 Aktivnost značajno doprinosi barem jednom od sledećih šest ciljeva:

 Tehnički kriterijumi usvojeni Tehnički kriterijumi u procesu javnih konsultacija

2 Ne čine značajnu štetu po ostalih pet ekoloških ciljeva ("Do No Significant Harm" = „Ne činiti značajnu štetu“, u daljem tekstu DNSH).

3 Uz poštovanje minimalnih mera društvene zaštite.

U aprilu 2021. godine Evropska komisija je objavila [Akt o ublažavanju klimatskih promena i prilagođavanju na klimatske promene \(Delegated Act on climate change mitigation and climate change adaptation, u daljem tekstu Delegirani akt\)](#)¹³ koji ima dva aneksa:

- Aneks 1: tehnički i DNSH kriterijumi sa ciljem **ublažavanja klimatskih promena (CCM)**.
- Aneks 2: tehnički i DNSH kriterijumi sa ciljem **prilagođavanja na klimatske promene (CCA)**.

Tehnički kriterijumi za skrining (*Technical Screening Criteria* - u daljem tekstu TSC) odnose se na kriterijume koje aktivnost mora ispuniti da bi znatno doprinela ublažavanju ili adaptaciji, dok se DNSH kriterijumi odnose na kriterijume koje aktivnost mora ispuniti da ne bi navela značajnu štetu za preostalih pet ciljeva zaštite životne sredine.

[TSC](#) za prilagođavanje na klimatske promene (CCA) i ublažavanje klimatskih promena (CCM) objavljeni su u Službenom listu EU u decembru 2021. godine i stupili su na snagu u januaru 2022. godine.¹⁴

EU Taksonomija obuhvata 13 sektora i preko 100 podsektora:

*Broj podsektora za koje su definisani tehnički kriterijumi za skrining

Trenutno, EU Taksonomija ima TSC za 9 sektora i gotovo sve njihove podsektore. U prvom Delegiranom aktu, dokumentu koji definiše TSC, Evropski parlament i Savet su prioritetsno izabrali ekonomske aktivnosti koje najviše mogu doprineti ublažavanju klimatskih promena i prilagođavanju na klimatske promene, obzirom da su to sektori sa najvećim doprinosom emisijama CO₂ u EU (energija, proizvodnja, transport i građevinarstvo), kao i aktivnosti koje omogućavaju njihovu transformaciju neophodnu za postizanje ambicioznih EU klimatskih ciljeva.

Procenjuje se da prvi *Delegated Act* pokriva ekonomske aktivnosti blizu [40% listiranih kompanija](#) u sektorima koji su odgovorni za gotovo 80% direktnih GHG emisija u EU.¹⁵

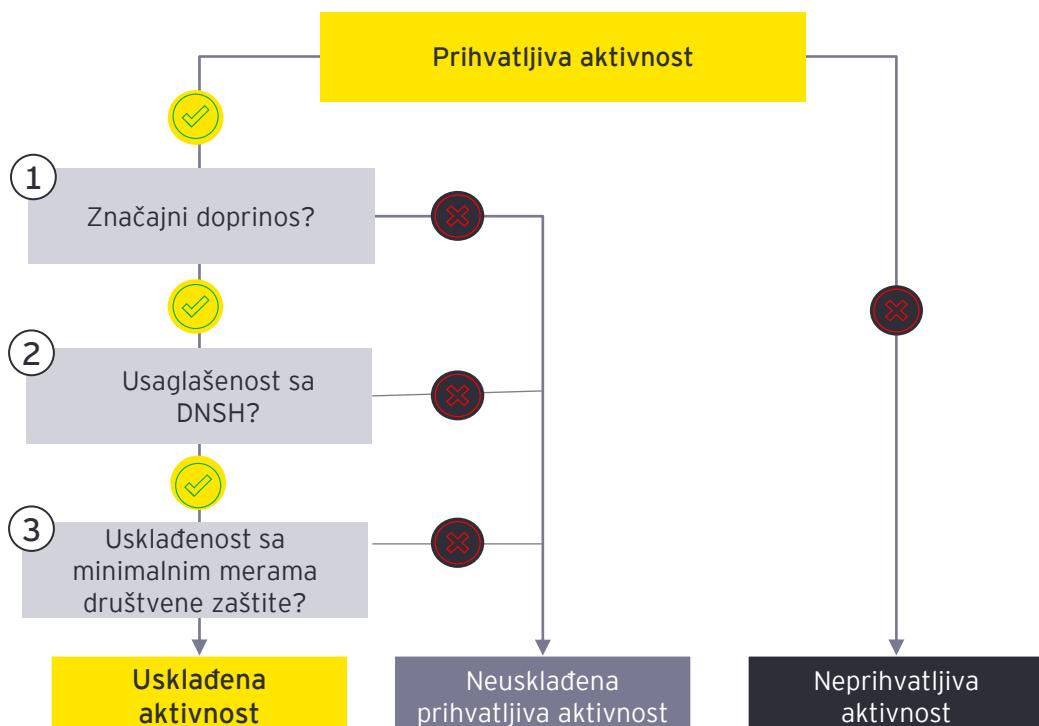
U martu 2022. godine, Platforma za održive finansije (*Platform on sustainable finance - PSF*) objavila je izveštaj sa preporukama za tehničke kriterijume za preostala četiri cilja, dok je u aprilu 2023. godine, [Evropska komisija je objavila nacrte tehničkih kriterijuma za preostale ciljeve](#).¹⁶

Poštovanje minimalnih mera društvene zaštite prema EU Taksonomiji podrazumeva da je aktivnost usklađenja sa najznačajnijim dokumentima iz oblasti ljudskih i radnih prava kao što su: Smernice za multinacionalne kompanije koje je uspostavila Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD); Principi za poslovanje i ljudska prava Ujedinjenih nacija (UN); Principi i prava utvrđena u osam osnovnih konvencija Međunarodne organizacije rada (ILO) sadržani u Deklaraciji o osnovnim principima i pravima na radu, kao i u Međunarodnoj povelji o ljudskim pravima.

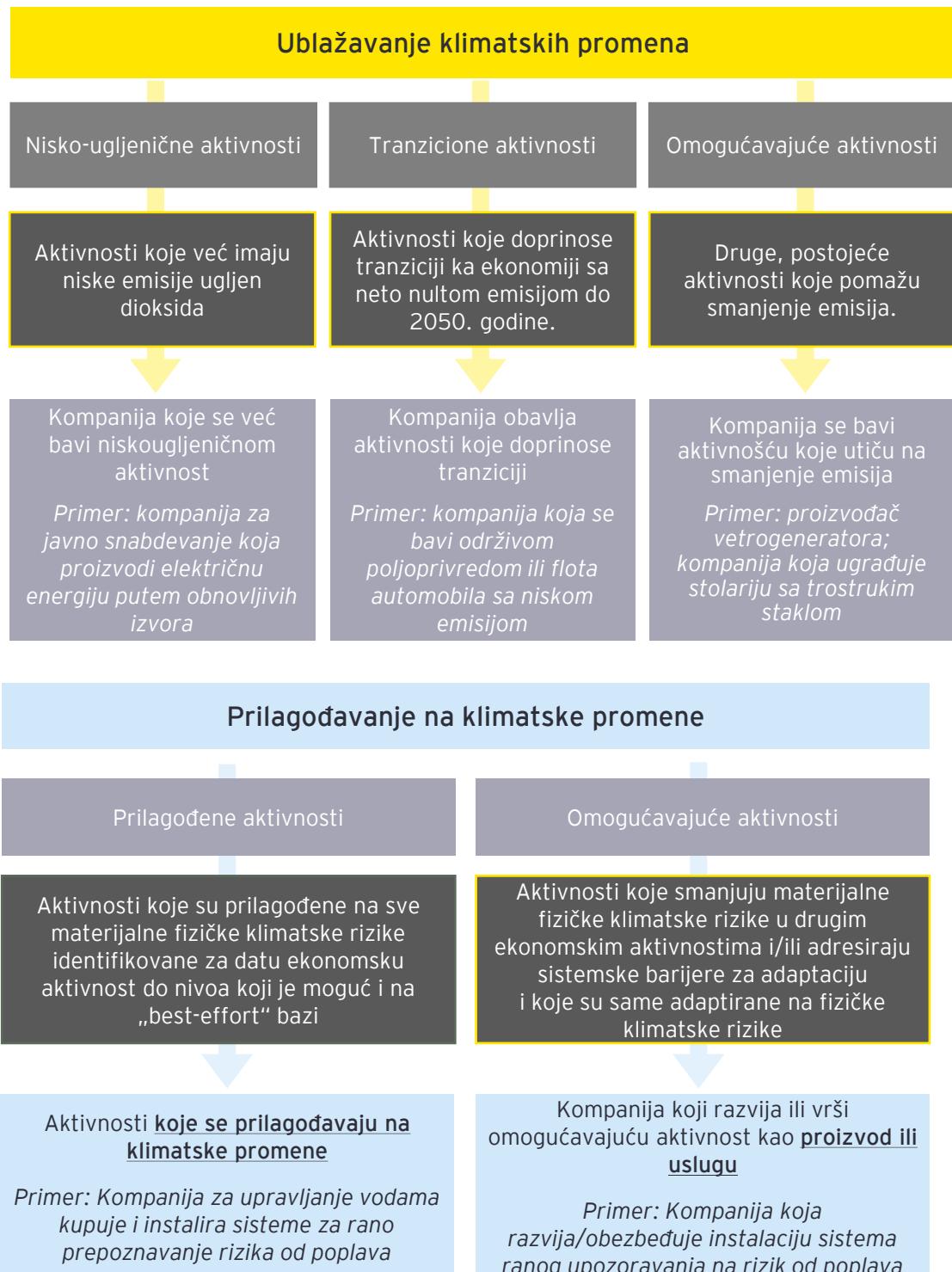
U oktobru 2022., Platforma za održive finansije objavila je konačni izveštaj o **Minimalnim mera društvene zaštite** (*Minimum Social Safeguards*).¹⁷ Ovaj izveštaj sadrži ključne principe svih gore navedenih dokumenata koji su ranije korišćeni za ocenu usaglašenosti aktivnosti sa minimalnim mera društvene zaštite te olakšava proces skrininga. Takođe, ovaj izveštaj doprinosi integraciji minimalnih mera društvene zaštite kako u postojeću EU regulativu tako i u onu koja je u razvoju. Izveštaj identificuje četiri ključne teme koje treba razmotriti kada je reč o poštovanju minimalnih mera društvene zaštite:

- ▶ Ljudska prava, uključujući i prava radnika
- ▶ Mito/korupcija
- ▶ Oporezivanje
- ▶ Fer konkurenčija

Proces ocene usklađenosti aktivnosti sa zahtevima EU Taksonomije

Kao što je već navedeno, prvi Delegirani akt obuhvatio je kriterijume za značajan doprinos ublažavanju klimatskih promena (CCM) i značajan doprinos prilagođavanju na klimatske promene (CCA). Dodatno, EU Taksonomija daje dublju gradaciju aktivnosti koje doprinose ublažavanju klimatskih promena odnosno prilagođavanju na klimatske promene.

EU Taksonomija kompanijama donosi i određene **zahteve za obelodanjivanja**. Od kompanija se očekuje da obelodane procenat svojih aktivnosti koje su:

- ▶ **Prihvatljive prema EU Taksonomiji** - aktivnost pripada nekom od sektora/podsektora za koje postoje razvijeni tehnički kriterijumi; na primer, proizvodnja električne energije iz vetra je prihvatljiva aktivnost, dok proizvodnja električne energije iz uglja nije prihvatljiva aktivnost.
- ▶ **Usaglašene sa EU Taksonomijom** - aktivnost je prihvatljiva i pored toga zadovoljava tri zahteva za usaglašenost sa EU Taksonomijom: značajan doprinos jednom cilju, nečinjenje štete drugim ciljevima, poštovanje minimalnih mera društvene zaštite.

Uredba o EU Taksonomiji u Članu 8 zahteva da sva preduzeća koja su podložna trenutnoj direktivi za nefinansijsko izveštavanje obelodane u svojim konsolidovanim nefinansijskim izveštajima informacije o tome kako i u kojoj meri su njihove aktivnosti povezane sa ekonomskim aktivnostima koje se kvalifikuju kao ekološki održive prema EU Taksonomiji.¹⁸

1 Zahtevi obelodanjivanja za kompanije

Kompanije treba da izveštavaju o procentu:

- ▶ Prihoda,
 - ▶ Kapitalnih troškova/investicije (CapEx),
 - ▶ Operativnih troškova (OpEx)...

...koji se odnose na aktivnosti usaglašene sa EU Taksonomijom.

Prihodi

- Prihodi od prihvatljivih/usklađenih aktivnosti

Kapitalna izdvajanja (CapEx)

- CapEx od prihvatljivih/usklađenih aktivnosti
 - CapEx za planirane aktivnosti radi povećanja udela usklađenih aktivnosti
 - CapEx povezan sa akvizicijom proizvoda i usluga od prihvatljivih/usklađenih aktivnosti

Operativni troškovi (OpEx)

- OpEx od prihvatljivih/usklađenih aktivnosti
 - OpEx za planirane aktivnosti radi povećanja udela usklađenih aktivnosti
 - OpEx povezan sa akvizicijom proizvoda i usluga od prihvatljivih/usklađenih aktivnosti

Izveštavanje o usaglašenosti sa EU Taksonomijom mora biti objavljeno u (konsolidovanim) nefinansijskim izveštajima. Sve kompanije koje imaju obavezu izveštavanja u skladu sa EU Taksonomijom moraju izveštavati o ova 3 pokazatelia, pa i u slučajevima da su oni niski ili nula.

[Deležirani akt u članu 8 - sadržaju izveštavanja \(2021/2178\)](#)²⁰ u Aneksu 2 daje obrasce obelodanjivanja kompanija o usaglašenosti sa EU Taksonomijom. Obrazac u nastavku prikazuje standardizovanu tabelu za objavljivanje prvog od tri obavezna pokazatelja. Za svaki od tri posebna pokazatelja (prihod, kapitalna izdvajanja, operativni troškovi) treba pripremiti posebnu tabelu kako bi se obezbedila koherentnost i konzistentnost izveštavanja.

Primer obrasca obelodanjuvanja usaglašenosti prihoda za zahtevima EU Taksonomije

U septembru 2020. godine, Evropska Komisija je uputila poziv ka tri evropska nadzorna organa (European Supervisory Authorities - ESAs) radi savetovanja o pokazateljima kojim bi u kontekstu EU taksonomije bili adekvatniji za subjekte pod njihovom kontrolom (banke, osiguravajuća društva i učesnike na finansijskim tržištima).

European Banking Authority (EBA) je u svom [odgovoru obrazložila](#) razloge neadekvatnosti primene 3 pokazatelja definisanih za kompanije na banke i investicione firme u nadležnosti EBA:²¹

- Pokazatelj prihoda nije relevantan zbog raznolikosti saradnika/klijenata i ekonomskih aktivnosti koje finansiraju banke, različitim izvora prihoda na koje se oslanjaju i strukture njihovog bilansa dobiti i gubitka.
- Glavni izvor GHG emisija kreditnih institucija su finansirane emisije - „Scope 3“ emisije koje potiču od klijenata banke, a ne direktnе emisije „Scope 1“ ili „Scope 2“ indirektne emisije koje su povezane sa potrošnjom kupljene električne energije, toplove ili pare. Stoga, pokazatelji definisani u smislu OpEx-a ili CapEx-a posvećenih investicijama ili održavanju aktivnosti usmerenih na smanjenje Scope 1 i 2 emisija nisu relevantni ni za kreditne institucije.¹⁸

Umesto ovih pokazatelja, EBA je preporučila Evropskoj Komisiji korišćenje **Racija zelene imovine - Green Asset Ratio** (u daljem tekstu: **GAR**) kao ključnog pokazatelja performansi za banke kada je reč o praćenju ekološke održivosti aktivnosti finansijskih institucija.

Kroz objavljivanje GAR-a kreditne institucije će obelodaniti u kojoj meri su njihove aktivnosti finansiranja (uključujući kredite i avanse, dužničke i vlasničke hartije od vrednosti) povezane sa ekonomskim aktivnostima koje su usklađene sa EU Taksonomijom, te stoga usklađene sa Pariskim sporazumom i ciljevima održivog razvoja (SDG).

GAR bi trebao da obuhvati sve izloženosti banke prema finansijskim i nefinansijskim korporacijama, uključujući mala i srednja preduzeća, domaćinstva (*stambeni krediti, krediti za renoviranje kuća i krediti za motorna vozila*) i lokalne vlade/opštine (*finansiranje stambenih objekata*), pri čemu se izloženošću smatraju dati krediti i avans, dužničke* i vlasničke hartije od vrednosti** i oduzete nekretnine korišćene kao kreditno obezbeđenje.

U GAR u ovoj fazi nije uključena izloženost ka Vladama i centralnim bankama, dok kada je reč o kreditnim institucijama sa podružnicama izvan Evropske Unije EBA prepoznaće dodatne izazove u prikupljanju relevantnih informacija o izloženostima prema ne-EU stranama (s obzirom na za sada samo dobrovoljnu primenu EU Taksonomije). Stoga je EBA preporučila da ove kreditne institucije obelodane GAR na nivou EU za izloženosti prema EU stranama, kao i dodatni GAR koji će pokriti ne-EU izloženosti uz korišćenje najboljih dostupnih podataka o ovim izloženostima.

Kako bi finansijske institucije obuhvatile u proceni usklađenosti sa EU Taksonomijom ceo portfolio, a ne samo velike kompanije, uveden je dodatni pokazatelj - **Banking book taxonomy alignment ratio (BTAR)** koji uključuje izloženosti subjektima koji nisu obuhvaćeni sa postojećom Direktivom o nefinansijskom izveštavanju (NFRD) i/ili budućom CSRD regulativom.

Uključivanjem posebnog pokazatelja BTAR uz GAR izveštavanje, EBA ima za cilj da osigura da banke imaju priliku da prošire izveštavanje o usaglašenosti sa Taksonomijom i uključe manje poslovne izloženosti koje nisu obuhvaćene režimom (NFRD), pokrivajući tako veći deo izloženosti banaka.

Kada je reč o **rokovima za izveštavanje o usaglašenosti** sa EU Taksonomijom predviđeno je da ono ide fazno kako bi se omogućilo kompanijama da se pripreme. Od Januara 2022. godine kompanije koje su pod NFRD direktivom treba da obelodane samo procenat prihvatljivih aktivnosti po tri KPIs, dok od Januara 2023. godine treba da obelodane procenat usaglašenih aktivnosti po 3 pokazatelja.

*obveznice; **akcije

Progresivna primena EU Taksonomije za kompanije u roku od 3 fiskalne godine:

Nefinansijski izveštaji objavljeni od:	Obelodanjivanja	Obuhvaćeni ekološki ciljevi
1. januar 2022. (za podatke iz 2021. godine)	Deo prihoda, Capex-a, Opex-a koji se odnose na prihvatljive aktivnosti prema Taksonomiji	2 klimatska cilja
1. Januar 2023. (za podatke iz 2022. godine)	Deo prihoda, Capex-a, Opex-a koji se odnose na aktivnosti koje su prihvatljive i uskladene sa Taksonomijom	6 ekoloških ciljeva*
1. Januar 2024.	<i>Eksplicitna obaveza eksterne verifikacije (CSRD predlog)</i>	

* Tehnički skrining kriterijumi još nisu usvojeni

Finansijskim subjektima je odobren dvogodišnji period faznog uvođenja u izveštavanje, jer će oni morati da se oslove na stvarne podatke koje obelodanjuju njihovi klijenti. Za 2022. i 2023. godinu finansijski subjekti će obelodanjivati samo deo svojih izloženosti koji se odnosi na prihvatljive aktivnosti sa aspekta EU Taksonomije, dok će od 2024. (podaci za 2023. godinu) i finansijske institucije morati da obelodanjuju procenat svojih portfolija koji se odnosi na aktivnosti koje su i prihvatljive i usaglašene sa EU Taksonomijom (GAR i BTAR).

Relevantnost za kompanije i banke u Srbiji

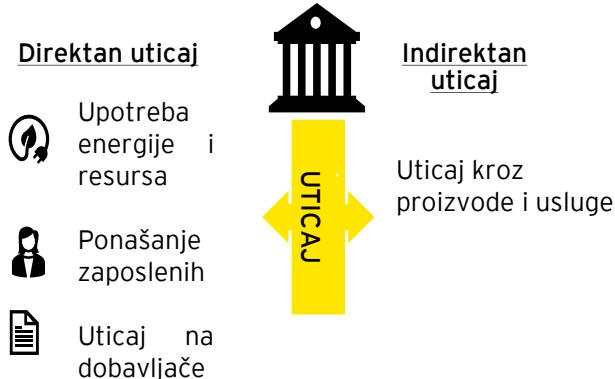
Budući da EU Taksonomija predstavlja klasifikaciju održivih aktivnosti u EU, ona ima veliki značaj i za kompanije u Srbiji. Najpre zbog činjenice da ona predstavlja polaznu osnovu za svu EU legislativu koja će se donositi/menjati u narednim godinama, kao i zbog činjenice da usaglašenost sa zahtevima Taksonomije predstavlja široko prihvaćenu potvrdu održivosti aktivnosti kompanija/finansijskih institucija.

Kompanije koje su podružnice i/ili pripadaju lancima snabdevanja velikih evropskih kompanija mogu očekivati da u narednim godinama dobiju zahtev za izveštavanje o tome koliki procenat njihovog prihoda i investicija odlazi na aktivnosti pokrivenе i/ili uskladene sa EU Taksonomijom. Od **2024. godine** velike banke u EU moraju da izveštavaju o procentu svog portfolija koji je uložen u aktivnosti usaglašene sa zahtevima EU Taksonomije, pa i o izloženostima ka entitetima van EU (što obuhvata i zemlje Zapadnog Balkana), te i banke mogu očekivati pojačane zahteve za izveštavanjem o tome koji procenat sredstava plasiraju u održive aktivnosti.

Do sada je u Srbiji najveća zainteresovanost za usaglašenost sa zahtevima EU Taksonomije primećena u sektoru nekretnina, a što je podstaknuto zahtevima banaka koje finansiraju date projekte.

IFRS: "Informacije su materijalne ako bi njihovo izostavljanje, pogrešno prikazivanje ili prikrivanje moglo uticati na odluke koje korisnici finansijskih izveštaja donose na bazi tih finansijskih izveštaja..."

GRI: „Materijalne teme predstavljaju najznačajnije uticaje organizacije na ekonomiju, životnu sredinu i ljudе, uključujući uticaje na njihova ljudska prava.“

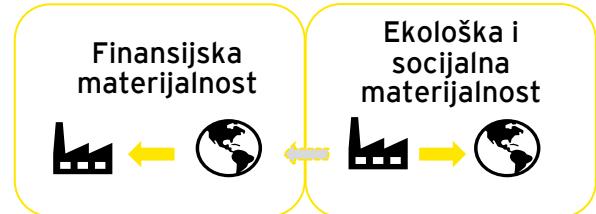

Materijalnost?

„Dvostruka Materijalnost“

Finansijska materijalnost (od spoljašnjosti ka unutra)
- proizilazi iz uticaja ESG faktora na ekonomske i finansijske aktivnosti kompanije tokom celog njenog lanca vrednosti (*upstream and downstream*).

Ekološka i socijalna materijalnost (od iznutra ka spoljašnjosti) - proizilazi iz uticaja ekonomskih i finansijskih aktivnosti kompanije na ESG faktore, koji usled toga mogu postati finansijski materijalni.

Direktiva o izveštavanju o korporativnoj održivosti (CSRD)

Nakon usvajanja evropskog Zelenog dogovora, Evropska komisija (EK) je preuzeila obavezu da pregleda odredbe koje se odnose na nefinansijsko izveštavanje u okviru postojeće Direktive o nefinansijskom izveštavanju (*Non-Financial Reporting Directive* - u daljem tekstu **NFRD**). U aprilu 2021. godine, Evropska komisija je objavila predlog nove direktive za nefinansijsko izveštavanje - [Direktiva o izveštavanju o korporativnoj održivosti](#) (*Corporate Sustainability Reporting Directive* - u daljem tekstu **CSRD**).²² CSRD predstavlja inicijativu EU koja ima za cilj **da poboljša doslednost, uporedivost i transparentnost nefinansijskih informacija koje objavljaju kompanije koje posluju unutar EU**.

CSRD (Direktiva 2022/2464) predstavlja dopunu i proširenje postojeće NFRD-a (Direktive 2014/95) koja je zahtevala od velikih kompanija da obelodanjuju informacije o svojim performansama u oblasti zaštite životne sredine, društvene odgovornosti i korporativnog upravljanja (ESG).²³ NFRD se primenjuje na velike subjekte od javnog interesa sa prosečnim brojem zaposlenih većim od 500, kao i na subjekte od javnog interesa koji su matične kompanije velike grupe sa prosečnim brojem zaposlenih većim od 500 na konsolidovanoj osnovi.* NFRD izuzima podružnice iz obaveza nefinansijskog izveštavanja ako njihova matična kompanija izveštava za celu grupu. [Okо 11.600 kompanija](#) podleže zahtevima za izveštavanje prema NFRD.²⁴

Takođe, **NFRD je uveo zahtev da kompanije izveštavaju** kako o tome kako održivost utiče na njihove performanse, poziciju i razvoj (perspektiva "od spolja ka unutra"), tako i o njihovom uticaju na ljudе i životnu sredinu (perspektiva "od unutra ka spolja"), tj. **na osnovu principa dvostrukе materijalnosti**.

CSRD se nadovezuje na NFRD tako što dovodi do:

- **Širenje obuhvata kompanija** (procenjuje se da nova direktiva obuhvata oko 50,000 kompanija - daleko više nego NFRD)
- **Standardizacija izveštavanja** - CSRD nalaže razvoj jedinstvenih Standarda izveštavanja o održivosti u EU kako bi se osigurala doslednost i uporedivost u obelodanjuvajima. Ovi standardi će biti razvijeni od strane Evropske savetodavne grupe za finansijsko izveštavanje (*European Financial Reporting Advisory Group - EFRAG*) i pokriće opšte i sektorski specifične teme o održivosti.
- **Uvođenje obaveznog uveravanja:** Kompanije će biti obavezne da njihovi izveštaji o održivosti budu nezavisno revidirani, slično kao i kod revizije finansijskih izveštaja. Ovo će pomoći u poboljšanju pouzdanosti i kredibiliteta objavljenih informacija.
- **Integracija izveštavanja o održivosti u finansijsko izveštavanje:** CSRD zahteva od kompanija da uključe svoje informacije o održivosti u izveštavanje o poslovanju ili poseban izveštaj o održivosti koji se objavljuje uz izveštaj o poslovanju.
- **Digitalizacija izveštavanja:** Kompanije će biti obavezne da objavljaju informacije o održivosti u digitalnom formatu, čime će se korisnicima izveštaja olakšati pristup i analiza objavljenih podataka.

*Kompanije od javnog interesa (Public-interest entities) su kompanije čije su hartije od vrednosti listirane na EU tržištima, zatim banke (bez obzira da li su listirane ili ne), osiguravajuće kompanije (bez obzira da li su listirane ili ne) i druge kompanije koje su tako označene od strane država članica.

CSRD vremenski okvir implementacije

2022

- ▶ CSRD odobren od strane Evropskih regulatora
- ▶ Prvi set ESRS objavljen od strane EFRAG

2023

- ▶ Očekivano usvajanje prvog seta ESRS

2024

- ▶ Uključivanje direktive u nacionalno zakonodavstvo zemalja članica (krajnji rok)
- ▶ Usvajanje drugog seta ESRS (sektorski specifične informacije)
- ▶ **Od fiskalne 2024. godine CSRD će postati primenjiv** (izveštaj objavljen 2025. godine sa podacima iz 2024. za kompanije koje su već podložne NFRD-ju). Ostale velike kompanije (koje nisu podložne NFRD-ju) počinju sa izveštavanjem od 2025. godine (izveštaj u 2026. godini sa podacima iz 2025. godine)
- ▶ **Ograničeno uveravanje**

2026

- ▶ Direktiva se primenjuje na listirana mala i srednja preduzeća sa manje od 250 zaposlenih (izveštaj u 2027. sa podacima za 2026. godinu).

2028

- ▶ **Razumno uveravanje** - šest godina nakon stupanja na snagu CSRD-a.
- ▶ Direktiva se primenjuje na kompanije iz zemalja izvan EU (izveštaj u 2029. godini sa podacima iz 2028. godine).

The Non-Financial Reporting Directive (NFRD – postojeća direktiva)

Obuhvat

- Velike kompanije od javnog interesa sa >500 zaposlenih
- Velike banke i osiguravajuća društva
- Izuzeće sa povezana lica

The Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD – predlog nove direktive)

- Sve velike kompanije: >250 zaposlenih, i/ili > €20M ukupne imovine, i/ili > €40M prihoda*
- Sve kompanije listirane na EU regulisanim tržištima, osim mikro kompanija**
- Kompanije koje nisu osnovane u EU, ali koje su listirane na EU tržištima, kao i povezana lica ne-EU kompanija koja posluju u EU.
- Listirana MSP od 2026. godine.

Smernice i Standardi

- Bez zahteva za upotrebot standarda za izveštavanje
- Evropska Komisija izdala generalne smernice 2017. godine i standarde za izveštavanje o klimatskim promenama 2019. godine

- Obavezni EU standardi za izveštavanje o održivom razvoju (i posebna blaža verzija za MSP)
- Konzistentnost sa EU Taksonomijom
- Usklađenost sa međunarodnim i EU referentnim okvirima i standardima uključujući UNDP Vodiče o poslovanju i ljudskim pravima, kao i OECD Vodiče;

Revizija

- Revizor proverava da li je urađen nefinansijski izveštaj
- Ne zahteva se revizija sadržaja, osim ako zemlje članice to specifično ne traže

- Ograničeno uveravanje za informacije o održivosti, uz mogućnost prelaska na razumno uveravanje u kasnijim fazama
- Izveštaj revizora će se objavljivati zajedno sa godišnjim finansijskim i izveštajem o poslovanju

*Bez obzira da li su listirane ili ne, ako ispunjavanju dva od tri uslova; ** Mikro kompanije su one koje ispunjavaju dva od tri uslova: a) manje od 10 zaposlenih, b) neto prihod od €700.000; (c) bilans stanja od €350.000.

The Non-Financial Reporting Directive (NFRD – postojeća direktiva)

- Poštuje se princip duple materijalnosti
- Obelodanjivanje informacija potrebnih za razumevanje pozicije, performansi i razvoja kompanije („spolja ka unutra“)
- Obelodanjivanje informacija potrebnih za razumevanje uticaja kompanije na životnu sredinu i društvo (“od unutra ka spolja”)

The Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD - predlog nove direktive)

- Dupla materijalnost dobija veći značaj i povezuje se sa finansijskim performansama kompanije
- Obelodanjuju se informacije o nematerijalnoj imovini uključujući intelektualnu svojinu, ljudski i društveni kapital

Materijalnost

CSRD je deo [paketa za finansiranje održivog rasta](#), koji teži da omogući Zeleni dogovor pomažući da se privatne investicije usmere na projekte/aktivnosti koje doprinose prelasku na klimatski neutralnu ekonomiju. Paket za finansiranje održivog rasta takođe uključuje EU Taksonomiju i šest Akata o fiducijskim dužnostima, savetovanju o investicijama i osiguranju, nadzoru i upravljanju proizvodima, a sve u cilju da finansijske firme uključe održivost u svoje procedure i investicione savete koje daju klijentima.²⁵

Budući standardi EU za nefinansijsko izveštavanje pružiće integrisaniji prikaz performansi, razvoja, pozicije i rizika kompanija, obezbeđujući povezanost između finansijskih i nefinansijskih izveštajeva sadržanih u periodičnim izveštajima kompanija. Standardi će biti zasnovani na radu Radne grupe za finansijska obelodanjivanja uzrokovana klimatskim promenama (Task Force on Climate-related Financial Disclosures - TCFD).

Evropski standardi izveštavanja o održivosti (ESRS)

Obzirom da se trenutno izveštavanje o nefinansijskim pitanjima bazira na primeni različitih standarda i okvira, Evropska komisija je počela da radi na [Evropskim standardima izveštavanja o održivosti \(European Sustainability Reporting Standards - ESRS\)](#) koji će predstavljati jedinstven okvir nefinansijskog izveštavanja za evropske kompanije. Cilj je uspostaviti okvir koji će izveštavanje o održivosti dovesti na isti nivo kao i finansijsko izveštavanje, te olakšati standardizaciju i uporedivost informacija o održivosti koje obelodanjuju različite kompanije.

Kompanije koje su u obavezi da primenjuju CSRD moraće da izveštavaju koristeći koncept dvostrukog materijalnosti i primenjujući Evropske standarde za izveštavanje o održivosti (ESRS). Prema predloženom CSRD-u, Evropska grupa za savetovanje o finansijskom izveštavanju (EFRAG) je imenovana kao tehnički savetnik Evropske komisije za razvoj ESRS.

EFRAG je u aprili 2022. godine objavila [nacrt 12 ESRS standarda](#) koji su bili otvoreni za komentare do avgusta 2022.²⁶ Nakon toga, EFRAG je obradio dobijene informacije i ažurirao nacrte ESRS standarda koji su predstavljeni Evropskoj komisiji u novembru 2022. godine. Evropska komisija trenutno konsultuje organe EU i države članice o nacrtu standarda, a očekuje se da će finalni standardi kao Akt biti usvojeni u junu 2023.

ESRS se bazira na četiri oblasti izveštavanja (po uzoru na TCFD)

1. Korporativno Upravljanje

2. Strategija

3. Uticaj, rizici i upravljanje šansama

4. Metrika i ciljevi

Tri teme

Zaštita životne sredine

Društvena odgovrnost

Korporativno upravljanje

Tri sloja standarda

1) Sektorski nezavisni

2) Sektorski specifični

3) Entitetski specifični (Opcioni)

Očekuje se da će prvi set standarda biti usvojen do juna 2023. godine. Biće u upotrebi za izveštajnu 2024. godinu (izveštaj se objavljuje u 2025.).

Usvajanje drugog seta standarda se očekuje do juna 2024, dok će primena početi u izveštajnoj 2025. godini (izveštaj se objavljuje 2026.).

Struktura ESRS Standarda

Već objavljeni			Izlaze kasnije
Opšti standardi			Sektorski specifični standardi
ESRS 1 - Opšti zahtevi		ESRS2 - Opšta obelodanjivanja	
Tematski standardi za sve sektore			
Životna sredina	Društvo	Korporativno upravljanje	
ESRS E1 - Klimatske promene	ESRS S1 - Radna snaga	ESRS G1 Poslovno ponašanje	
ESRS E2 - Zagađenje	ESRS S2 - Radnici u lancu vrednosti		
ESRS E3 - Voda i morski resursi	ESRS S3 - Uticaj na društvo		
ESRS E4 - Biodiverzitet i ekosistemi	ESRS S4 - Kupci i krajnji korisnici		
ESRS E5 - Upotreba resursa i cirkularna ekonomija			

Opšti standardi

- ▶ **ESRS 1 daje obavezne koncepte i principe** koji se moraju poštovati prilikom pripreme izveštaja o održivosti u skladu sa CSRD.
 - ▶ Definiše da kompanija treba da obelodani **sve materijalno značajne informacije o svom uticaju na životnu sredinu i društvo, o rizicima i prilikama kojima je izložena u skladu sa primenljivim ESRS standardima, a nakon sprovodenja analize duple materijalnosti.**
- Određeni zahtevi za obelodanjivanjima i predviđeni podaci (osim onih uključenih u ESRS 2 and ESRS E1) mogu biti izostavljeni ako je opšti cilj zahteva za obelodanjivanjem ispunjen.**
- ESRS 1 zahteva od kompanija da obelodane određene informacije o održivosti svog poslovanja bez obzira na procenu kompanije o tome da li su one materijalno značajne ili ne, uključujući informacije o klimatskim promenama.**

- ▶ Stejkholderi su svi oni koji mogu da utiču na aktivnosti i odluke kompanije kao i oni na koje aktivnosti i odluke kompanije mogu uticati. Kompanija treba da identificuje **dve ključne grupe svojih stejkholdera**.

Stejkholderi na koje kompanija utiče: pojedinci ili grupe koje imaju interes koji mogu biti pogodjeni - pozitivno ili negativno- usled aktivnostima kompanije kroz ceo njen lanac snabdevanja.

Korisnici izveštaja o održivosti: stejkholderi koji imaju interes u kompaniji koji uključuje:

Primarne korisnike: postojeći i potencijalni investitori, kreditori i drugi zajmodavci

Drugi korisnici, uključujući poslovne partnera, pripadnike države, civilnog društva i nevladinih organizacija.

November 2022

EFRAG

► ESRS 2 postavlja zahteve za obelodanjivanjima o održivosti koji su nezavisni od sektora kom kompanija pripada.

► Obelodanjivanja u okviru ovog standarda se odnose na **opšte karakteristike kompanije i daju opšti pregled poslovanja kompanije**.

Specifična
obelodanjivanja o
usaglašenosti

Procene u vezi uticaja duž lanca snabdevanja

Procene neizvesnosti, promena u pripremi i prezentaciji izveštaja i obelodanjivanja o greškama iz prethodnog perioda.

► Dodatno, potrebno je obelodaniti informacije o strategiji kompanije, korporativnom upravljanju, oceni materijalnosti uticaja kompanije, kao i informacije o rizicima i prilikama koji su predviđeni zahtevima ESRS 2.

Struktura i indeksi ovog standarda bazirani su na TCFD strukturi koja ima četiri ključne oblasti kao i na zahtevima ISSB standarda što omogućava usaglašenost između različitih standarda koje kompanije koriste za nefinansijsko izveštavanje.

Relevantnost CSRD i ESRS za kompanije i banke u Srbiji

Zahtevima CSRD, te izveštavanju prema Evropskim standardima održivosti (ESRS) podležu i kompanije koje nisu osnovane u EU, ali koje su listirane na EU tržištima, kao i povezana lica ne-EU kompanija koja posluju u EU. Obzirom da Srbija još uvek nije članica EU kompanije iz Srbije koje posluju na EU tržištima u svetu CSRD-a posmatraju se kao *third country companies* (*kompanije iz trećih zemalja*):

Povezana lica ne-EU kompanija koja posluju u EU (krajnje matične kompanije nemaju sedište u EU) a koje nisu listirane na EU tržištima moraće da izveštavaju u skladu sa CSRD od 2028. godine ukoliko:

- o Barem jedan od entiteta grupe podleže CSRD **ili** barem jedno zavisno pravno lice u EU ima neto prihod veći od 40 milion evra u prethodnoj godini;
- o **I** konsolidovani neto prihod generisan u EU je veći od 150 miliona evra za svaku od poslednje dve uzastopne finansijske godine;

CSRD ne definiše zavisno pravno lice (engl. *branch*) za potrebe primene direktive. Generalno zavisno pravno lice bi bilo lokalno registrovano posebno pravno lice. Način na koji će se termin *branch* u svetu CSRD tretirati biće definisan tokom transponovanje direktive u nacionalna zakonodavstva.

CSRD ističe da zemlje članice mogu tražiti od EU kompanija čija je matična kompanija van EU (*EU undertaking*) da dostave izveštaj o održivosti matične kompanije. Ovaj konsolidovani izveštaj bi se tražio dodatno u odnosu na izveštavanje od strane *EU undertaking-a*. Ovo izveštavanje bi bilo pripremljeno u skladu sa EFRAG standardima za ne-EU entitete koji će tek biti objavljeni.

Kompanije koje posluju u Srbiji, a deo su EU kompanija koja ima obavezu izveštavanja prema CSRD moraće da prikupljaju i dostavljaju neophodne informacije definisane Evropskim standardima za nefinansijsko izveštavanje. Velike EU kompanije će već od 2024. godine morati da sastavljaju nefinansijske izveštaje u skladu sa ESRS.

Obzirom da EU nastoji da u svoje bilateralne odnose i saradnju sa zemljama koje nastoje da pristupe EU uključe zahteve EU Zelenog dogovora, može se očekivati da od 2024. godine i zemlje koje nastoje da pristupe EU u svoje regulative uključe dodatne zahteve za nefinansijsko izveštavanje.

Takođe, obzirom da prema ESRS-u kompanije u nefinansijske izveštaju moraju uključiti i informacije iz lanca snabdevanja, srpske kompanije koje su deo lanaca snabdevanja velikih evropskih kompanija mogu očekivati zahteve za dostavljanjem nefinansijskih podataka već od 2024. godine.

Tematski standardi za sve sektore*

DRAFT EUROPEAN SUSTAINABILITY REPORTING STANDARDS

ESRS E1
Climate change

November 2022

EFRAG

DRAFT EUROPEAN SUSTAINABILITY REPORTING STANDARDS

ESRS S1
Own workforce

November 2022

EFRAG

DRAFT EUROPEAN SUSTAINABILITY REPORTING STANDARDS

ESRS G1
Business conduct

November 2022

EFRAG

ESRS E1 standard ima 9 zahteva za obelodanjivanje (*Disclosure Requirements* - u daljem tekstu DRs) koji obuhvataju teme kao što su: Tranzicioni planovi za ublažavanje klimatskih promena; politike u vezi sa ublažavanjem klimatskih promena (ccm) i prilagođavanjem na klimatske promene (cca); aktivnosti i resursi kompanije vezani za politike o upravljanju uticajem klimatskim promenama; ciljevi u vezi sa ccm i cca; potrošnja energije i energetski miks; Scope 1, 2 i 3 emisije; uklanjanje GHG gasova; interna cena emisija; potencijalni finansijski efekti materijalnih fizičkih i tranzisionih rizika i potencijalnih klimatskih prilika.

Primera radi, u okviru potrošnje energije, subjekti bi trebalo da obelodane:

- Apsolutnu vrednost potrošnje energije
- Unapređenje energetske efikasnosti
- Izloženost aktivnostima povezanim sa ugljem, naftom i gasom
- Udeo obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije
- Ukupnu potrošnju energije po neto prihodu

ESRS S1 standard ima 17 zahteva za obelodanjivanje (DR) koji pokrivaju teme kao što su: Politike vezane za radnu snagu; Uključivanje radnika i predstavnika radnika; Remedijacija negativnih uticaja; Mitigacija materijalnih rizika vezanih za mogućnosti pružene zaposlenima i sa ovim povezani ciljevi; Prakse zapošljavanja; Podaci o radnicima na ugovoru; Kolektivno pregovaranje i društveni dijalog; Indikatori diversifikovanosti radne snage; Adekvatnost zarada; Socijalna zaštita; Osobe sa invaliditetom; Indikatori zdravlja i bezbednosti radne snage i obuke; Indikatori ravnoteže između posla i privatnog života; Indikatori nadoknade; Incidenti;

Primera radi, u okviru indikatora nadoknade, subjekt bi trebalo da obelodani:

- Procenat razlike u platama između muškaraca i žena
- Odnos između naknade najplaćenijeg pojedinca i medijane plata svih zaposlenih.

ESRS G1 Standard ima 6 zahteva za obelodanjivanje (DR) koji obuhvataju teme kao što su: Korporativna kultura i politike poslovnog ponašanja; Upravljanje odnosima sa dobavljačima; Sprečavanje i otkrivanje korupcije ili mita; Potvrđeni slučajevi korupcije ili mita; Politički uticaj i aktivnosti lobiranja; Prakse plaćanja.

Primera radi, u okviru pokazatelja plaćanja, subjekat bi trebalo da otkrije:

- Prosečno vreme za koje kompanija plati dospele fakture;
- Opis standardnih uslova plaćanja kompanije izražen u broju dana po glavnim kategorijama dobavljača i procentu plaćanja koja su usklađena sa ovim standardnim uslovima;
- Broj trenutno nerešenih sporova tokom izveštajnog perioda zbog kašnjenja u plaćanju;
- Dodatne informacije koje je potrebno obelodaniti radi razumevanja konteksta.

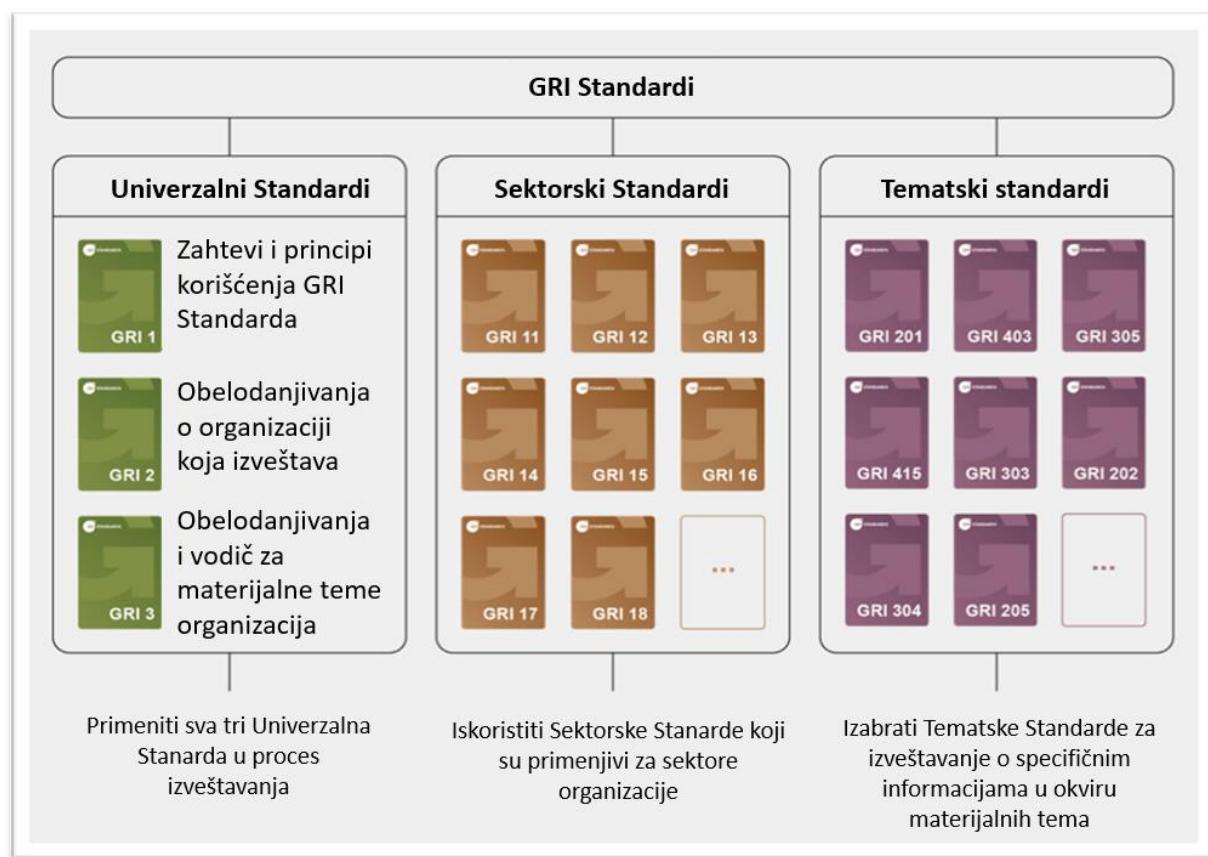
*Lista svih tematskih standarda primenljivih na sve sektore data je na slajdu 16, dok su na ovom slajdu indikativno predstavljeni zahtevi po jednog standarda iz svake od tri grupe standarda.

Globalna inicijativa za izveštavanje (GRI)

Globalna inicijativa za izveštavanje (*Global Reporting Initiative* - u daljem tekstu GRI) je nezavisna, međunarodna organizacija koja pomaže kompanijama i drugim organizacijama da preuzmu odgovornost za svoje uticaje na životnu sredinu i društvo, pružajući im jedinstveni globalni okvir za obelodanjivanje informacija o održivosti poslovanja. GRI standardi su jedan od najčešće korišćenih okvira za nefinansijsko izveštavanje u svetu, koristi ih više od 10.000 kompanija u preko 100 zemalja.

GRI Standardi su osmišljeni da pomognu organizacijama da ocene i izveštavaju o svojim ekonomskim, ekološkim i društvenim uticajima na jasan, dosledan i uporediv način. To omogućava zainteresovanim stranama (investitori, regulatori, zaposleni, kupci, itd.) da razumeju održivost organizacije i donesu odluke na bazi prezentovanih informacija.

U 2021. godini objavljena je [revidirana verzija GRI standarda](#)²⁷ koji se sada sastoje od sledećih komponenti*:

Struktura GRI Standarda: Izvor: <https://www.globalreporting.org/>

Univerzalni standardi (GRI 1-3) su primenljivi na sve organizacije i pružaju smernice za proces izveštavanja, uključujući smernice o sadržaju i kvalitetu izveštaja, kao i o angažovanju zainteresovanih strana. Univerzalni standardi obuhvataju GRI1 (Osnove), GRI2 (Opšta obelodanjivanja) i GRI3 (Materijalne teme).

Tematski standardi (GRI 200, 300 i 400 grupe standarda) - Ovi standardi se bave obelodanjivanjima o određenim temama, poput emisije gasova staklene bašte, korišćenja vode, radnih praksi i ljudskih prava. Organizovani su u tri serije standarda: 200 (Ekonomski), 300 (Ekološki) i 400 (Društveni), pri čemu svaka serija sadrži više modula specifičnih za određenu temu.

Sektorski standardi (GRI 11,12,13 itd.). Ovi standardi se fokusiraju na specifična pitanja održivosti koja su značajna za pojedinačne industrije i namenjeni su kao dodatak Univerzalnim i Tematskim standardima. GRI planira da objavi 40 sektorskih standarda. Do Aprila 2023. godine, objavljena su 3 sektorska standarda GRI 11 (Nafta i gas), GRI 12 (Ugalj), GRI 13 (Agro sektor).

* Primenljivi od januara 2023. godine (Izveštaj o podacima iz 2022. godine).

GRI 1 Osnove (Zahtevi za izveštavanje)

Zahtev 1: Upotrebiti principe izveštavanja

Zahtev 4: Izveštavati u skladu sa zahtevima GRI 3: *Materijalne teme 2021*

Zahtev 7: Objaviti GRI indeks

Zahtev 2: Izveštavati u skladu sa zahtevima GRI 2: *Opšta obelodanjivanja 2021*

Zahtev 5: Izveštavati prema zahtevima GRI tematskih standarda za svaku materijalnu temu

Zahtev 8: Dati izjavu o upotrebi

Zahtev 3: Odrediti materijalne teme

Zahtev 6: Navesti razloge za izostavljanje određenih obelodanjivanja

Zahtev 9: Obavestiti GRI

Izveštavanje u skladu sa GRI Standardima omogućava organizaciji veću transparentnost poslovanja, kao i priliku da ključnim zainteresovanim stranama da sveobuhvatnu sliku svojih najznačajnijih uticaja na ekonomiju, životnu sredinu i ljudе, uključujući uticaje na ljudska prava, te uvid u to kako organizacija upravlja ovim uticajima. Na bazi ovih informacija korisnici nefinansijskih izveštaja donose odluke i ocenjuju doprinos organizacije održivom poslovanju. **Organizacija mora da ispunji svih devet navedenih zahteva kako bi izveštavala u skladu sa GRI standardima.**

Zahtev 1: Koristi principe izveštavanja

Prezentovati dovoljno tačnih, jasnih, nepristrasnih informacija koje će omogućiti **pravovremenu** procenu uticaja organizacije. Informacije treba da budu prezentovane na **dosledan način** kako bi se analizirao uticaj organizacije tokom vremena. Takođe prezentovane informacije treba da budu **proverljive** i uzmu u obzir širi kontekst održivosti.

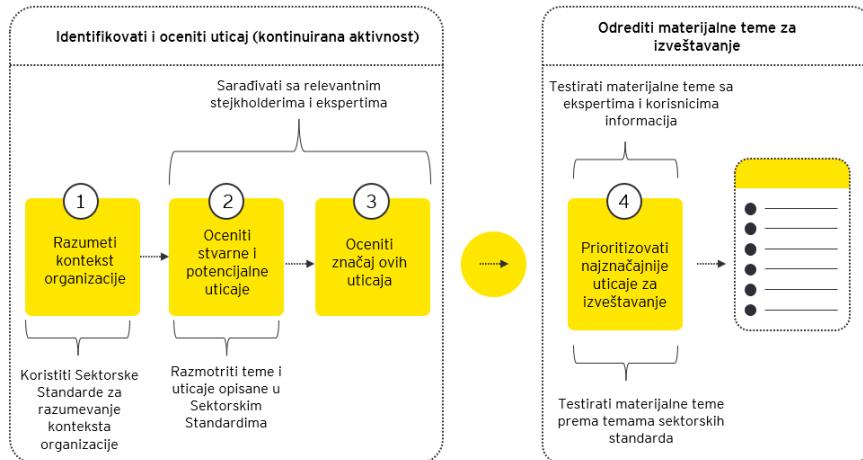
Zahtev 2: Izveštavati o obelodanjivanjima u skladu sa *GRI 2: General Disclosures 2021*

GRI 2 zahteva objavljinje sledećeg seta podataka (sa specifičnim zahtevima): Organizacija i njene prakse izveštavanja, Aktivnosti i radnici, Upravljanje, strategije, politike i prakse, Uključivanje stejkholdera

Organizacija može izostaviti neke od podataka potrebnih u GRI 2, ali mora otkriti razloge za izostavljanje ovih podataka (videti Zahtev 6). Samo podaci iz skupa podataka 1 *Organizacija i njeni prakse izveštavanja* ne mogu biti izostavljeni.

Zahtev 3: Odrediti materijalne teme

Organizacija koja izveštava u skladu sa GRI standardima mora da **odredi** svoje materijalne teme. **Materijalne teme su one teme koje predstavljaju najznačajnije uticaje organizacije na ekonomiju, životnu sredinu i ljudе, uključujući uticaj na njihova ljudska prava.** Ako postoji relevantan sektorski standard, organizacija je dužna da ga koristi.

Proces definisanja materijalnih tema; Izvor: GRI 3: Materijalne teme

U procesu određivanja svojih materijalnih tema, organizacija bi prvo trebalo da razume kontekst u kojem posluje. Ovaj korak zahteva da organizacije napravi opšti pregled svojih **aktivnosti, poslovnih odnosa, kao i konteksta održivosti u kojem se one odvijaju**, te da identifikuju svoje stejkholdere.

AKTIVNOSTI

Organizacija bi trebalo da razume i razmotri svoj poslovni model, aktivnosti koje obavlja (npr. prodaja, marketing, proizvodnja, itd.), vrste proizvoda i usluga koje nudi i tržišta koje pokriva, ključne karakteristike sektora u kojima organizacija posluje, strukturu i karakteristike svojih direktnih i indirektnih zaposlenih.

ODNOSI U POSLOVANJU

Organizacija treba da razume i razmotri sve svoje poslovne odnose uključujući poslovne partnerne, učesnike u lancu vrednosti i druge subjekte povezane sa poslovanjem organizacije. Neophodno je razumeti vrstu, prirodu i geografsku lokaciju poslovnih odnosa.

KONTEKST ODRŽIVOSTI

Organizacija treba da razume i razmotri ekonomске, ekološke, društvene i druge izazove prisutne na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou u sektorima i na lokacijama gde organizacija posluje (npr. klimatske promene, siromaštvo, politički sukobi, nestaćica vode). Takođe, organizacija treba da razmotri svoje obaveze u pogledu međunarodnih sporazuma, zakona i propisa koje mora poštovati.

STEJKHOLDERI / ZAINTERESOVANE STRANE

Stejkholderi su pojedinci i grupe na čije poslovanje/život aktivnosti organizacije trenutno utiču ili bi mogli uticati. Organizacija treba da identifikuje svoje stejkholdere duž čitavog lanca vrednosti i da u komunikaciji sa njima odredi svoje ključne pozitivne/negativne uticaje. Obično, stejkholderi obuhvataju poslovne partnerne, organizacije civilnog društva, potrošače, klijente, zaposlene i druge radnike, vlade, lokalne zajednice, akcionare i druge investitore, dobavljače, sindikate i ranjive grupe itd.

Razumeti kontekst organizacije

Koristiti sektorske standarde (ukoliko su dostupni)

Saradivati sa relevantnim stejkholderima i ekspertima

Identifikovati stvarne i potencijalne uticaje

Uzeti u obzir teme i uticaje opisane u sektorskim standardima (ukoliko su dostupni)

Saradivati sa relevantnim stejkholderima i ekspertima

Proceniti značaj uticaja

Da bi identifikovala svoje stvarne i potencijalne pozitivne/negativne uticaje organizacija može da koristi svoje ili eksterne procene o tome na koji način ona svojim aktivnostima utiče na ekonomiju, životnu sredinu i ljudе, uključujući i uticaj na njihova prava. Uticaji se mogu identifikovati i na bazi nalaza iz mehanizma podnošenja žalbi, komunikacije sa zainteresovanim stranama i sl.

Prioritet je na proceni negativnih trenutnih i potencijalnih uticaja, te vezivanju tih uticaja za konkretne proizvodne linije, dobavljače i/ili geografska područja.

Negativni uticaj može proizilaziti direktno iz aktivnosti organizacije, indirektno iz aktivnosti drugih lica na koje organizacija utiče, indirektno iz aktivnosti saradnika na koje organizacija nema uticaja.

Identifikacija pozitivnih uticaja je bazirana na proceni doprinosa organizacije održivom razvoju.

VAŽNO: negativni uticaji se ne mogu umanjiti pozitivnim uticajima

Značaj uticaja određuje se ocenom ozbiljnosti i verovatnoće uticaja.

► **Ozbiljnost negativnog uticaja (za postojeće i potencijalne)**

- Nivo - koliko je uticaja opasan
- Obim - koliko je uticaj rasprostranjen (npr. broj ljudi pogodjenih nastalom štetom)
- Karakter „nepopravljivosti“ - u kojoj meri je moguće „nadoknaditi“ izazvanu štetu

► **Verovatnoća negativnog uticaja** (merena kvalitativno ili kvantitativno za potencijalne uticaje)

Prioritet dati uticajima sa ozbilnjijim negativnim uticajem (bez obzira na verovatnoću)

► Procena značaja pozitivnog uticaja takođe razmatra nivo i obim uticaja za postojeće, te verovatnoću za potencijalne uticaje.

Matrica uticaja:

Uticaj	Trenutni	Potencijalni
Pozitivan	Prednosti	Šanse
Unutra → spolja	Kreiranje dugoročnih vrednosti za ekonomiju, ljudе i životnu sredinu.	
Spolja → unutra	Pozitivan uticaj na organizaciju (strateški, operativno, finansijski, regulatorni)	
Negativni	Slabosti	Pretnje
Unutra → spolja	Gubitak vrednosti za ekonomiju, ljudе i životnu sredinu.	
Spolja → unutra	Negativni uticaj na organizaciju (strateški, operativno, finansijski, regulatorni)	

Prioritizovati najznačajnije uticaje za izveštavanje

Potrebno je odrediti i dokumentovati **granicu za materijalnost tema**. Značaj pojedinačnog uticaja određuje se u odnosu na druge identifikovane uticaje. **Potrebno je po značaju rangirati i pozitivne i negativne uticaje**.

Identifikovane materijalne teme treba testirati sa zahtevima sektorskih standarda i potencijalnim korisnicima podataka. Materijalne teme odobrava Upravni odbor ili viši menadžment.

Kada se identifikuju materijalne teme, organizacija određuje šta će od pokazatelja prikazati za svaku temu (neophodno je obelodaniti bar jedan pokazatelj za svaku materijalnu temu).

U svakom izveštajnom periodu, organizacija bi trebalo da revidira svoje materijalne teme iz prethodnog izveštajnog perioda kako bi se uzele u obzir promene u uticajima. **Promene u uticajima mogu nastati usled promena u aktivnostima organizacije i poslovnim odnosima**. Revizija materijalnih tema osigurava da identifikovane teme predstavljaju najznačajnije uticaje organizacije u svakom novom izveštajnom periodu.

Zahtev 4: Izveštavati o obelodanjivanjima u GRI 3: Material Topics 2021

Organizacija bi trebalo da izveštava o:

- **Procesu određivanja materijalnih tema** - U ovom segmentu organizacija opisuje kako je identifikovala stvarne i potencijalne, negativne i pozitivne uticaje na ekonomiju, životnu sredinu i ljudе, uključujući uticaje na njihova ljudska prava, u okviru svojih aktivnosti i poslovnih odnosa. Takođe, u ovom segmentu organizacija opisuje kako je prioritizovala uticaje za izveštavanje na osnovu njihove značajnosti;
- **Listi materijalnih tema** - organizacija objavljuje svoje materijalne teme, kao i promene (ako ih ima) u identifikovanim materijalnim temama u poređenju sa prethodnim izveštajnim periodom;
- **Upravljanju materijalnim temama**.

Standard dalje daje niz informacija koje treba obelodaniti za svaku identifikovanu materijalnu temu. (za detalje videti [standard GRI 3: Material Topics 2021](#)).²⁸

Zahtev 5: Izveštavati o obelodanjivanjima iz GRI Standarda za svaku materijalnu temu

Ukoliko postoji primenjivi sektorski standard, organizacija bi trebalo da poštuje zahteve za obelodanjivanjima iz sektorskog standarda za svaku materijalnu temu.

Zahtev 6: Navesti razloge za izostavljanje određenih obelodanjivanja

Ako se organizacija ne može pridržavati određenog zahteva za obelodanjivanjem za koje su dopušteni razlozi za izostavljanje obelodanjivanja, organizacija treba u GRI indeksu sadržaja da navede:

- i. zahtev za obelodanjivanjem koji se ne može ispuniti;
- ii. jedan od četiri razloga za izostavljanje obelodanjivanja uz objašnjenje datog razloga. (zahtevi dati u GRI 1 Foundation)

Zahtev 7: Objaviti GRI indeks³⁰

GRI Indeks sadržaja treba da sadrži spisak svih obelodanjivanja koje je organizacija dala u svom izveštaju uz navođenje indikatora obelodanjivanja, strane na kojoj se isto nalazi i eventualnog komentara vezanog za dato obelodanjivanje.*

Zahtev 8: Dati izjavu o upotrebi

Organizacija treba da uključi sledeću izjavu u svoj GRI indeks sadržaja:

[Naziv organizacije] izvestila je u skladu sa GRI standardima za period [datum početka i završetka izveštajnog perioda].

Zahtev 9: Obavestiti GRI

Organizacija treba da obavesti GRI o korišćenju GRI standarda i izjave o upotrebi slanjem e-mail na adresu reportregistration@globalreporting.org.

Relevantnost GRI standarda za kompanije i banke u Srbiji

GRI Standardi su najčešće korišćeni standardi obelodanjivanja kada je reč o nefinansijskom izveštavanju kompanija u Srbiji. Oni predstavljaju jako dobru osnovu za kompanije koje tek kreću da se bave nefinansijskim izveštavanjem obzirom da se svi ostali standardi nefinansijskog izveštavanja koji se tek razvijaju baziraju na GRI.

Sustainability Accounting Standards Board's Standards (SASB)

SASB standardi pomažu kompanijama da obelodane **finansijski materijalne informacije o održivosti** koje mogu uticati na vrednost kompanije.²⁹ SASB standardi su dostupni za 77 industrija, u okviru 11 sektora i identifikuju podskupove **ekoloških (Environmental), društvenih (Social) i upravljačkih (Governance)** pitanja koja su najrelevantnija za finansijske performanse u svakoj industriji, a koje kompanije moraju uključiti u svoje nefinansijske izveštaje.

SASB standardi obrađuju ESG pitanja kroz pet dimenzija: **Životna sredina, Društveni kapital, Ljudski kapital, Poslovni model i inovacije, i Upravljanje i upravljačka struktura.**

Primarni cilj SASB standarda je usklađivanje izveštavanja o održivosti sa finansijskim izveštavanjem, što investitorima omogućava da donose kvalitetne odluke na osnovu finansijskih i nefinansijskih informacija. U avgustu 2022. godine, *Value Reporting Foundation* (vlasnik SASB standarda) je konsolidovana u IFRS Fondaciju koja je osnovala prvi Međunarodni odbor za standarde održivosti (ISSB - *International Sustainability Standards Board*), tako da su SASB standardi sada pod nadzorom ISSB-a. ISSB podstiče kompanije i investitore da nastave sa korišćenjem SASB standarda sve dok SASB standardi ne budu zamenjeni IFRS Standardima o održivosti (*detaljnije prezentovani u nastavku ove brošure*).

Svaki SASB standard opisuje industriju koja je predmet standarda i uključuje:

- Teme obelodanjivanja**- Minimalni skup industrijski specifičnih tema koje su verovatno materijalne, te kratak opis kako dobro/loše upravljanje svakom temom može uticati na vrednost kompanije.
- Metrike za praćenje tema** - Set kvantitativnih i/ili kvalitativnih metrika namenjenih za merenje performansi po svakoj temi.
- Tehnički protokoli** - Svaka metrika je propraćena tehničkim protokolom koji pruža smernice o definicijama, obuhvatu, implementaciji, kombinovanju i prezentaciji, a sve to kako bi se stvorili adekvatni kriterijumi za ocenu performansi kompanije od strane trećih strana.
- Metrike aktivnosti** - Set metrika koje kvantifikuju poslovanje kompanije i namenjene su za korišćenje zajedno sa metrikama za praćenje tema radi lakšeg upoređivanja podataka.

* Potrebnu strukturu GRI indeksa pogledati u *GRI 1 Foundation 2021*, uz prilagođavanja za specifičnosti organizacije.

ESG segment	Potencijalne materijalne teme po oblastima	Materijalne teme	Poljoprivredni proizvodi	Alkoholna pića	Prodavci i distributeri hrane	Meso, živila i mlečni proizvodi	Bezalkoholna pića	Prerađena hrana	Restorani	Duvan
Životna sredina	GHG Emisije									
	Kvalitet vazduha									
	Energy Management									
	Upravljanje vodom i otpadnim vodama									
	Upravljanje otpadom									
Društveni kapital	Ekološki uticaj (biodiverzitet, upotreba zemljišta)									
	Ljudska prava i odnos sa zajednicom									
	Privatnost kupaca									
	Bezbednost podataka									
	Pristupačnost i dostupnost									
Ljudski kapital	Kvalitet i bezbednost proizvoda									
	Dobrobit korisnika proizvoda									
	Prakse prodaje i obeležavanje proizvoda									
	Praćanje rada i zapošljavanja									
	Bezbednost i zdravlje zaposlenih									
Biznis model i inovacije	Inkluzivnost i diversifikovanost radne snage i briga o okolišu									
	Dizajn proizvoda i upravljanje životnim ciklusom proizvoda									
	Otpornost poslovnog modela									
	Upravljanje lancem snabdevanja									
	Izvori i efikasnost korišćenja resursa									
Liderstvo i korporativno upravljanje	Fizički utaj klimatskih promena									
	Poslovna etika									
	Konkurentno ponašanje									
	Usaglašenost sa regulatornim zahtevima									
	Upravljanje rizikom kritičnih incidenta									
	Upravljanje sistemskim rizicima									

Primer SASB mape materijalnosti sa prikazom tema koje su najverovatnije mogu da budu materijalne u sektoru hrane i pića

SASB ima sopstveni Sistem klasifikacije održivih industrija, pri čemu svaka od 77 industrija iz sledećih 11 sektora ima svoj SASB industrijski standard.

Obnovljivi izvori i alternativna energija

Hrana i piće

Finansije

Tehnologija i komunikacije

Ekstrakcija i obrada minerala

Zdravstvena zaštita

Infrastruktura

Saobraćaj

Transformacija resursa

Usluge

Potrošačka dobra

Relevantnost SASB Standarda za kompanije i banke u Srbiji

SASB Standardi predstavljaju dobru polaznu tačku za proveru materijalnih tema u industriji u kojoj kompanija posluje, a koje se mogu dalje produbljivati na bazi ocena materijalnosti. Ukoliko kompanije tek uspostavljaju nefinansijsko izveštavanje korisno je da najpre sagledaju SASB potencijalne materijalne teme, a da potom korišćenjem GRI standarda odrade detaljnu ocenu materijalnih tema za kompaniju.

Radna grupa za finansijska obelodanjivanja povezana sa klimom (TCFD)

Radna grupa za finansijska obelodanjivanja povezana sa klimom (Task Force on Climate Related Financial Disclosures - TCFD) osnovana je u decembru 2015. godine od strane Saveta za finansijsku stabilnost (Financial Stability Board) kako bi se identifikovale informacije potrebne investitorima, kreditorima i osiguravajućim društvima da adekvatno vrednuju rizike i prilike povezane sa klimatskim promenama.

TCFD je 2017. godine je objavio [preporuke za finansijsko izveštavanje povezano sa klimom](#), koje su osmišljene da pomognu kompanijama da pruže kvalitetnije informacije radi adekvatne alokacije kapitala.³⁰ TCFD preporuke predstavljaju set **dobrovoljnih** preporuka koje treba da unaprede doslednost izveštavanja o finansijskim rizicima uzrokovanim klimatskim promenama i da podstaknu donošenje informisanijih odluka o investiranju, kreditiranju i osiguranju.

TCFD Preporuke su strukturirane oko četiri tematske oblasti koje predstavljaju osnovne elemente poslovanja kompanije: [Upravljanje, Strategija, Upravljanje rizicima i Metrike i ciljevi](#). Ove četiri preporuke (oblasti) podržane su sa 11 preporučenih obelodanjivanja.

Glavni cilj TCFD preporuke je **poboljšanje obelodanjivanja finansijskih efekata klimatskih rizika i prilika**. Da bi investitori i druge zainteresovane strane doneli informisanu odluku, potrebno je da razumeju **kako će klimatski rizici i prilike uticati na finansijski položaj organizacije**, tj. na bilans stanja, bilans uspeha i novčane tokove.

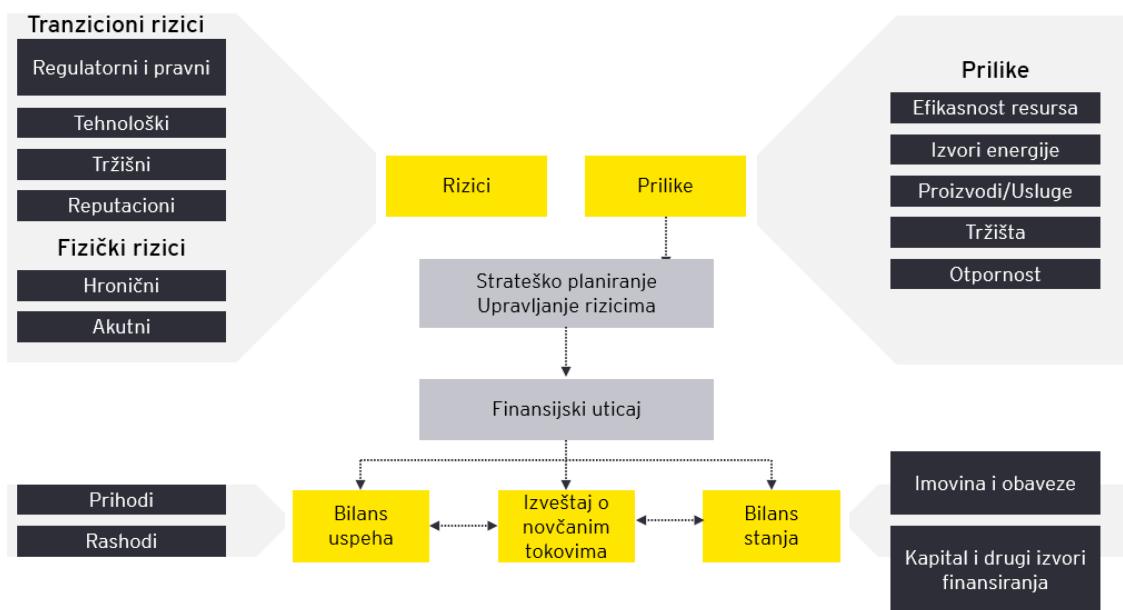
Korporativno upravljanje	Strategija	Upravljanje rizicima	Metrike i ciljevi
Obelodaniti strukturu korporativnog upravljanja klimatskim rizicima i prilikama.	Obelodaniti stvarni i potencijalni uticaj klimatskih rizika i prilika na poslovanje organizacije, njenu strategiju i finansijsko planiranje, kada su ove informacije materijalno značajne.	Obelodaniti način na koji organizacija identificuje, ocenjuje i upravlja klimatskim rizicima.	Obelodaniti metrike i ciljeve korišćene za ocenu i upravljanje relevantnim klimatskim rizicima i prilikama, tamo gde su takve informacije materijalne.
Preporučena obelodanjivanja	Preporučena obelodanjivanja	Preporučena obelodanjivanja	Preporučena obelodanjivanja
a) Opisati način na koji bord prati i vrši nadzor nad klimatskim rizicima i prilikama.	a) Opisati klimatske rizike i prilike koje je organizacija identifikovala u kratkom, srednjem i dugom roku.	a) Opisati procese koje organizacija koristi za identifikovanje i ocenu klimatskih rizika.	a) Obelodaniti metrike koje organizacija koristi za ocenu klimatskih rizika i prilika u skladu sa organizacionom strategijom i procesom upravljanja rizicima.
b) Opisati ulogu menadžmenta u oceni i upravljanju klimatskim rizicima i prilikama.	b) Opisati uticaj klimatskih rizika i prilika na poslovanje organizacije, njenu strategiju i finansijsko planiranje.	b) Opisati procese koje organizacija koristi za upravljanje klimatskim rizicima.	b) Obelodaniti Scope 1, Scope 2 i gde je moguće Scope 3 emisije gasova sa efektom staklene baštne (GHG), kao i povezane rizike.
	c) Opisati otpornost organizacione strategije, uzimajući u obzir različita klimatska scenarija, uključujući scenarija 2°C i manje.	c) Opisati na koji način su procesi za identifikovanje, ocenu i upravljanje klimatskim rizicima integrисани u sveukupno upravljanje rizicima na nivou organizacije.	c) Opisati ciljeve koje organizacija koristi za upravljanje klimatskim rizicima i prilikama, kao i performanse kompanije u odnosu na postavljene ciljeve.

TCFD preporuke i preporučena obelodanjivanja

Klimatski rizici i prilike mogu se klasifikovati na sledeći način: (detaljnije o klimatskim rizicima i prilikama u tekstu [TCFD preporuka](#))

Klimatski rizici		Klimatske prilike
Fizički rizici	Tranzicioni rizici	
Akutni	Regulatorni i pravni	Resursna efikasnost
Hronični	Tehnološki	Izvori energije
	Tržišni	Proizvodi i usluge
	Reputacioni	Tržišta
		Otpornost

Uticaj klimatskih rizika i prilika na finansijske performanse kompanije

- **Troškovi** - otpornost planova rashoda na klimatski rizik. Organizacije moraju uzeti u obzir spremnost tržišta kapitala da finansira organizacije izložene značajnim nivoima klimatskih rizika.
- **Imovina i obaveze** - osetljivost trenutnih i planiranih dugoročnih sredstava na klimatske rizike - verovatnoću da postanu „stranded assets“*.
- **Kapitalna struktura** - klimatski rizici i prilike mogu promeniti strukturu duga i kapitala organizacije, povećanjem nivoa duga bilo radi nadoknade smanjenih novčanih ili radi novih kapitalnih ulaganja u istraživanje i razvoj.

Naredna tabela ilustruje primere na koji način rizici i prilike povezani sa klimatskim promenama mogu uticati na finansijske performanse kompanije.³¹

Tip	Rizik	Potencijalni uticaj
Fizički rizici	Akutni	<ul style="list-style-type: none"> ○ Smanjenje prihoda usled smanjene proizvodnje (npr. uništeni proizvodni kapaciteti, problemi u transportu, prekidi u lancu snabdevanja); ○ Smanjenje prihoda i veći troškovi usled negativnog uticaja na radnu snagu (npr. zdravlje, bezbednost, izostanci sa posla); ○ Raniji otpis sredstava
	Hronični	<ul style="list-style-type: none"> ○ Povećani operativni troškovi (npr. neadekvatna visina vodostaja za hidroelektrane); ○ Povećani kapitalni troškovi (npr. oštećenje objekata); ○ Smanjenje prihoda od nižih prodaja/proizvodnje; ○ Povećane premije osiguranja i mogućnost smanjenja dostupnosti osiguranja na imovinu na „visokorizičnim“ lokacijama.
Tranzicioni rizici	Pravni i regulatorni	<ul style="list-style-type: none"> ○ Povećani operativni troškovi (npr. veći troškovi usklađivanja sa regulativom, povećane premije osiguranja); ○ Ispravka vrednosti imovine, smanjenje vrednosti i ranije povlačenje postojeće imovine zbog promena regulative; ○ Povećani troškovi i/ili smanjena potražnja za proizvodima i uslugama koji proizilaze iz kazni i presuda.

Tip	Šansa	Potencijalni uticaj
Efikasnost resursa	<ul style="list-style-type: none"> ○ Efikasnije vrste transporta ○ Efikasniji procesi proizvodnje i distribucije ○ Korišćenje reciklaže ○ Energetska efikasnost zgrada ○ Smanjenje potrošnje vode 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Smanjenje operativnih troškova ○ Povećanje kapaciteta proizvodnje, što dovodi do povećanja prihoda ○ Povećana vrednost stalnih sredstava (<i>na primer, visoko ocenjene zgrade energetske efikasnosti</i>) ○ Kvalitetnije upravljanje ljudskim resursima (niži troškovi održavanja bezbednosti i zdravlja na radu)
Proizvodi i usluge	<ul style="list-style-type: none"> ○ Razvoj proizvoda/ usluga sa niskim emisijama ○ Razvoj rešenja za prilagođavanje klimatskim promenama ○ Mogućnost diversifikacije poslovnih aktivnosti ○ Promene preferencija potrošača 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Rast prihoda usled veće tražnje za proizvodima i uslugama s manjim emisijama ○ Rast prihoda kroz nova rešenja za prilagođavanje (<i>npr. osiguranje proizvoda/delova proizvodnog procesa</i>) ○ Bolja konkurentska pozicija koja odražava promenjive potrebe potrošača, što dovodi do povećanja prihoda.

TCFD preporuke trenutno koristi preko 4.000 kompanija iz različitih sektora kao što su bankarstvo, osiguranje, energetika, transport, poljoprivreda i hrana, tehnologija i mediji, zgradarstvo i sl.). Pored preporuka i preporučenih obelodanjivanja, TCFD pruža **smernice za obelodanjivanje za sve sektore**, kao i **smernice za određene sektore**. Dodatne smernice pokrivaju finansijski sektor (banke, osiguravajuća društva, vlasnike i menadžere imovine) i nekoliko nefinansijskih sektora (energija, transport, materijali i zgrade, poljoprivreda, hrana i šumarstvo).³²

Relevantnost TCFD preporuka za kompanije i banke u Srbiji

TCFD preporuke predstavljaju dobru polaznu osnovu za sagledavanje potencijalnih finansijskih efekata klimatskih rizika kojima je kompanija izložena. Takođe, predstavljaju dobru polaznu osnovu za izveštavanje, ali s obzirom da se bazira na konceptu finansijske materijalnosti trebalo bi ga koristi uz standard koji poštuju princip duple materijalnosti (npr. GRI ili ESRS).

* Termin *stranded assets* se odnosi na imovinu koja je otpisana pre isteka veka trajanja usled uticaja fizičkih i/ili tranzicionih klimatskih rizika.

Međunarodni odbor za standarde održivosti - ISSB

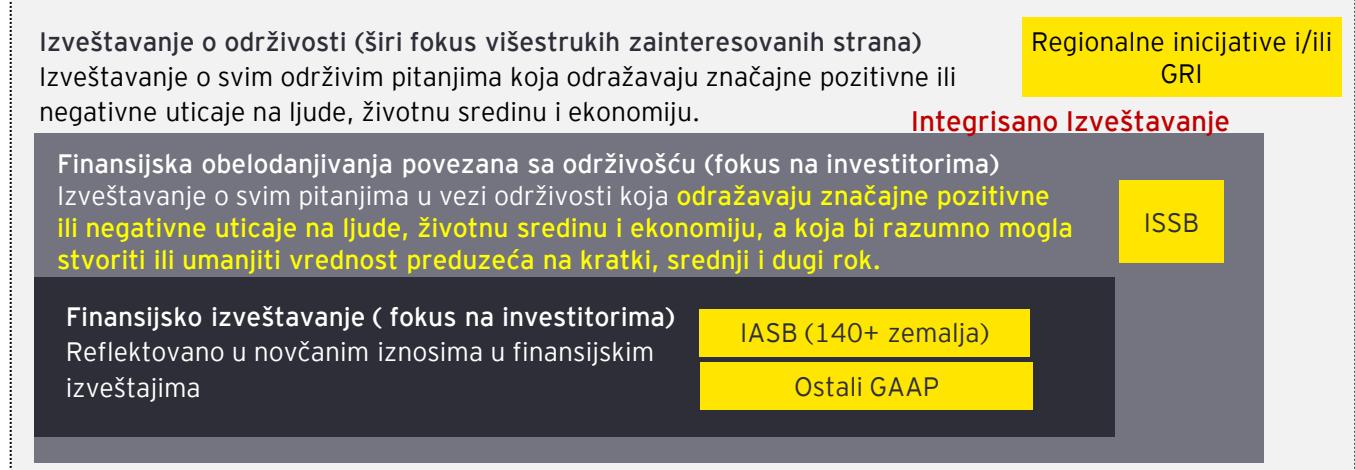
Međunarodni Odbor za standarde održivosti (*International Sustainability Standards Board - ISSB*) je globalna organizacija fokusirana na razvoj i održavanje sveobuhvatne globalne baze zahteva za obelodanjivanjem o održivosti za kompanije i druge organizacije. ISSB je osnovan od strane IFRS Fondacije 2021. godine, na COP 26 u Glazgovu, radi odgovora na sve veću tražnju za doslednim, uporedivim i pouzdanim informacijama o performansama održivosti, posebno u oblasti klimatskih promena i drugih ekoloških, društvenih i upravljačkih faktora (ESG faktora).

ISSB se oslanja na postojeće okvire i standarde kao što su TCFD preporuke, SASB standardi, GRI standardi i dr. Ima za cilj da usaglasi i harmonizuje izveštavanje o održivosti.

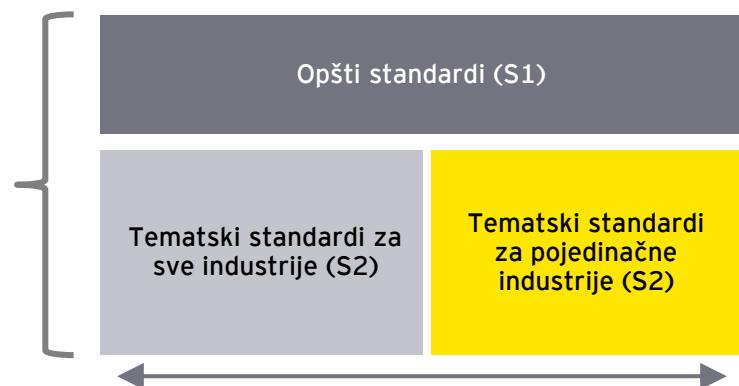
Integracija finansijskog i nefinansijskog izveštavanja kroz standarde IFRS Fondacije treba da doprinese stvaranju sveobuhvatnog i holističkog prikaza performansi i vrednosti kompanije. Finansijsko izveštavanje, bazirano na IFRS računovodstvenim standardima pretežno se fokusira na finansijski položaj, performanse i tokove kapitala kompanije, dok se nefinansijsko izveštavanje odnosi na širi skup informacija povezanih sa ekološkim, društvenim i upravljačkim faktorima (ESG faktorima) za čije obelodanjivanje se razvijaju ISSB Standardi pod IFRS Fondacijom. Integracija finansijskog i nefinansijskog izveštavanja u okviru IFRS-a obezbeđeće da standardi za finansijsko i nefinansijsko izveštavanje budu usklađeni, koherentni i dopunjavajući.

ISSB Standardi imaju za cilj da investitorima i drugim učesnicima na tržištu kapitala pruže korisne informacije o ESG performansama kompanija. U tom kontekstu, **pristup materijalnosti ISSB-a baziran je na konceptu "finansijske materijalnosti" ili "jednostrukе materijalnosti," (single materiality)**.

Finansijska materijalnost odnosi se na ESG faktore koji mogu imati značajnog uticaja na finansijske performanse, izloženost riziku i dugoročno kreiranje vrednosti kompanije. **Fokusiranjem na finansijsku materijalnost, ISSB ima za cilj da stvari set standarda koji se lako mogu integrisati sa postojećim okvirim za finansijsko izveštavanje.** Međutim, ISSB priznaje važnost razmatranja šireg uticaja aktivnosti kompanije na životnu sredinu i društvo ("dvostruka materijalnost").

Struktura ISSB Standarda

Četiri glavna elementa koja se koriste u IFRS Standardima za obelodanjivanja o održivosti

Prva dva predložena nacrti standarda (Exposure Draft - ED) su:

- [Nacrt standarda IFRS S1](#) - Opšti zahtevi za obelodanjivanje finansijskih informacija vezanih za održivost (S1)³³
- [Nacrt standarda IFRS S2](#) - Obelodanjivanja vezana za klimatske promene (S2)³⁴

Ovi nacrti su objavljeni u martu 2022. godine i bili su otvoreni za komentare određeni vremenski period nakon čega je u februaru 2023. godine ISSB doneo konačnu odluku o sadržaju ovih početnih standarda, uzimajući u obzir dobijene povratne informacije ključnih stejkholdera. Objavljanje finalne verzije standarda očekuje se u drugoj polovini 2023. godine.

Predloženi standardi usklađeni su sa definicijama i zahtevima *IASB Konceptualnog okvira za finansijsko izveštavanje*, *IAS 1 Prikazivanje finansijskih izveštaja* i *IAS 8 Računovodstvene politike, promene računovodstvenih procena i greške*.

- ▶ IFRS S1 zahteva od kompanije da obelodani sve materijalno značajne informacije o svojoj izloženosti rizicima i prilikama vezanim za održivost
- ▶ Osnovni sadržaj S1 zasniva se na četiri stuba TCFD-a. Osim toga, predloženi standard sadrži i neke opšte karakteristike, koje su uglavnom prilagodene iz standarda IAS 1 i IAS 8
- ▶ Subjekti će morati da opišu vezu između rizika i prilika vezanih za održivost i informacija koje su prikazane u finansijskim izveštajima

Finansijska obelodanjivanja vezana za održivost u segmentu korporativnog upravljanja trebala bi pomoći korisnicima da razumeju procese, kontrole i postupke koje kompanija koristi za praćenje i upravljanje rizicima i prilikama vezanim za održivost. Obelodanjivanja o strategiji treba da pruže informacije o strategiji kompanije za upravljanje ovim rizicima i prilikama, dok bi izveštavanje o upravljanju rizicima trebalo da prikaže proces za identifikovanje, procenu i upravljanje rizicima i prilikama vezanim za održivost. Na kraju, metrike i ciljevi treba da predstave kako subjekat meri, prati i upravlja svojim značajnim rizicima i prilikama vezanim za održivost.

▶ IFRS S2 obelodanjivanja povezana sa klimatskim promenama zahteva od subjekata da pruže informacije o njihovoj izloženosti klimatskim rizicima i prilikama. Standard utvrđuje zahteve za identifikaciju, merenje i obelodanjivanje finansijskih informacija povezanih sa klimatskim promenama. Ovaj standard takođe sledi četiri stuba TCFD-a

Cilj S2 je procena uticaja značajnih klimatskih rizika (kako fizičkih, tako tranzisionih) i klimatskih prilika na vrednost kompanije, te razumevanje u kojoj meri resursi i aktivnosti kompanije podržavaju strategiju upravljanja ovim rizicima i prilikama. Takođe, S2 zahteva procenu sposobnosti subjekta da priladi svoje planiranje, poslovni model i operacije klimatskim rizicima i prilikama.

Obelodanjivanja koja se odnose na sve industrije - Nacrt standarda daje sedam metrika koje bi svi subjekti trebalo da obelodane:

- (a) GHG emisije (Scope 1, Scope 2, i Scope 3);
- (b) Tranzicioni rizici - iznos i procenat imovine ili poslovnih aktivnosti koji su izloženi ovim rizicima;
- (c) Fizički rizici - iznos i procenat imovine ili poslovnih aktivnosti koji izloženi ovim rizicima;
- (d) Klimatske prilike - iznos i procenat imovine ili poslovnih aktivnosti usklađenih s klimatskim prilikama;
- (e) Raspodela kapitala - iznos kapitalnih rashoda, finansiranja ili investicija usmerenih na upravljanje klimatskim rizicima i prilikama;
- (f) Interna cena ugljen-dioksida (cenu za svaku tonu emisiju koju subjekt koristi za procenu troškova svojih emisija);
- (g) Naknade rukovodstva kompanije.

Obelodanjivanja za pojedinačne industrije - Zahtevi obelodanjivanja specifični za pojedinačne industrije izvedeni su iz SASB standarda, a objavljeni u zasebnim dokumentima (Volume B1-B68)*.

*Linkovi ka ovim dokumentima mogu se naći u IFRS S2 Standardu u sekciji B17.

ISSB Standardi obuhvataju sledeće sektore (pri čemu svaki sektor obuhvata nekoliko podsektora):

- ▶ Potrošačka dobra
- ▶ Ekstrakcija i obrada minerala
- ▶ Finansijski sektor
- ▶ Hrana i piće
- ▶ Zdravstvena zaštita
- ▶ Saobraćaj
- ▶ Infrastruktura
- ▶ Obnovljivi resursi i alternativna energija
- ▶ Transformacija resursa
- ▶ Usluge
- ▶ Tehnologija i komunikacije

Relevantnost ISSB Standarda za kompanije i banke u Srbiji

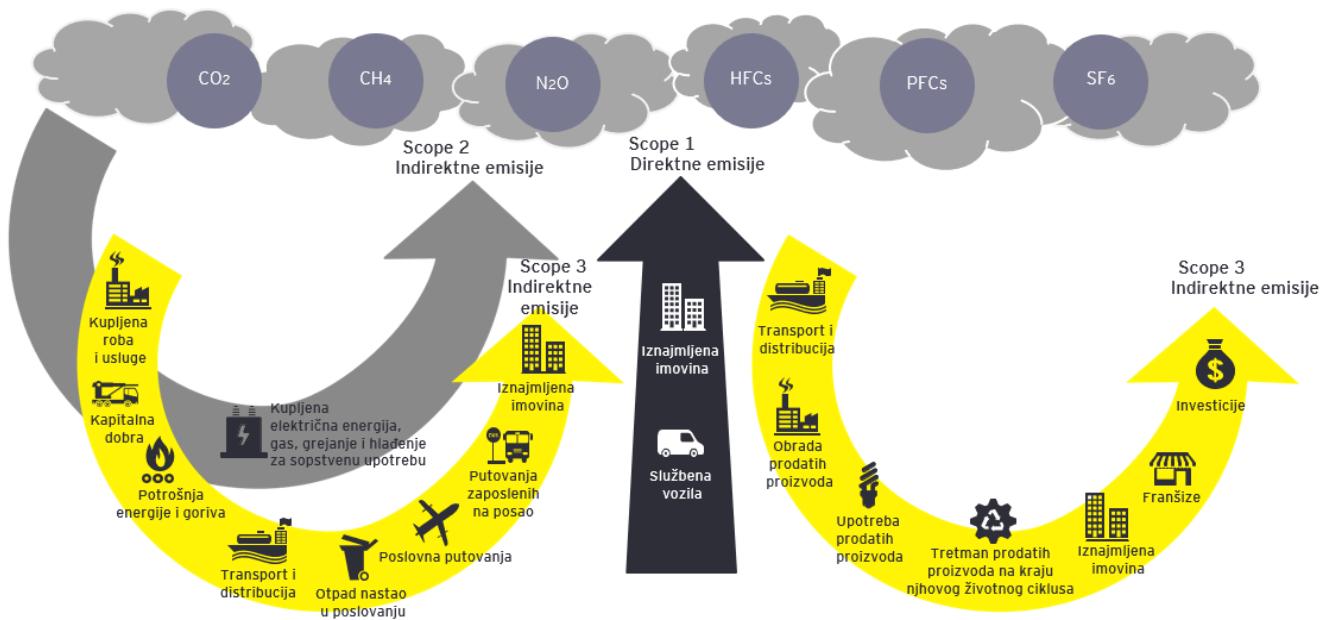
Harmonizacija okvira nefinansijskog izveštava vodi ka integrisanom izveštavanju, dakle uspostavljanju veze između finansijskog i nefinansijskog izveštavanja. Obzirom da kompanije u Srbiji koriste IFRS standarde finansijskog izveštavanja očekivano je da veliki broj kompanija upravo ISSB standarde koristiti za nefinansijsko izveštavanje. Važno je napomenuti da praksa pokazuje da primena standarda IFRS Fondacije u Srbiji počinje u proseku nakon dve godine od objave standarda obzirom da je toliko vremena potrebno za zvaničan prevod i objavu prevoda standarda, te se može očekivati da će isti vremenski period biti prisutan i kod ISSB standarda. Takođe, obzirom da su ovi standardi bazirani na principu finansijske materijalnosti biće neophodno njihovo korišćenje u kombinaciji sa GRI ili sličnim standardom koji poštuje koncept duple materijalnosti kako bi se dala potpuna slika održivosti poslovanja kompanije.

Obračun emisija - GHG Protokol

GHG Protokol predstavlja standardizovani globalni okvir merenja i upravljanja emisijama gasova sa efektom staklene baštne (GHG) u privatnom i javnom sektoru. U saradnji sa Svetskim institutom za resurse (World Resources Institute - WRI) i Svetskim poslovnim savetom za održivi razvoj (World Business Council for Sustainable Development - WBCSD), GHG Protokol sarađuje sa vladama, industrijskim udruženjima, nevladnim organizacijama, poslovnim subjektima i drugim organizacijama.

Standard GHG protokola za obračunavanje i izveštavanje o emisijama (*The GHG Protocol Corporate Accounting and Reporting Standard*) pruža smernice kompanijama i drugim organizacijama koje pripremaju inventar GHG emisija.³⁵ Standard pomaže kompanijama da pripreme inventar GHG emisija koji predstavlja tačan i fer prikaz njihovih emisija korišćenjem standardizovanih pristupa i principa, i pomaže u povećanju doslednosti i transparentnosti u računovodstvu i izveštavanju o GHG emisijama među različitim kompanijama.

Standard pokriva izveštavanje i izračunavanje emisije iz sedam gasova staklene baštne koji su obuhvaćeni Kjoto Protokolom: *Ugulen-dioksid (CO₂), Metan (CH₄), Azot oksid (N₂O), Hlorofluorougljenici (HFCs), Perofluorougljenici (PFCs), Sumpor heksafluorid (SF₆), i Azot trifluorid (NF₃)*.

Aktivnosti u nabavnom delu lanca snabdevanja

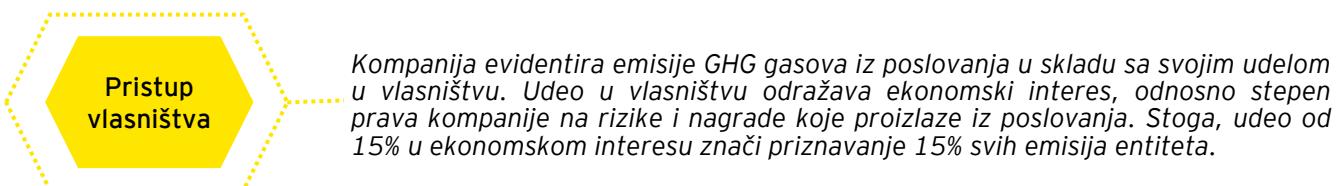
Kompanija koja izveštava

Aktivnosti u prodajnom delu lanca snabdevanja

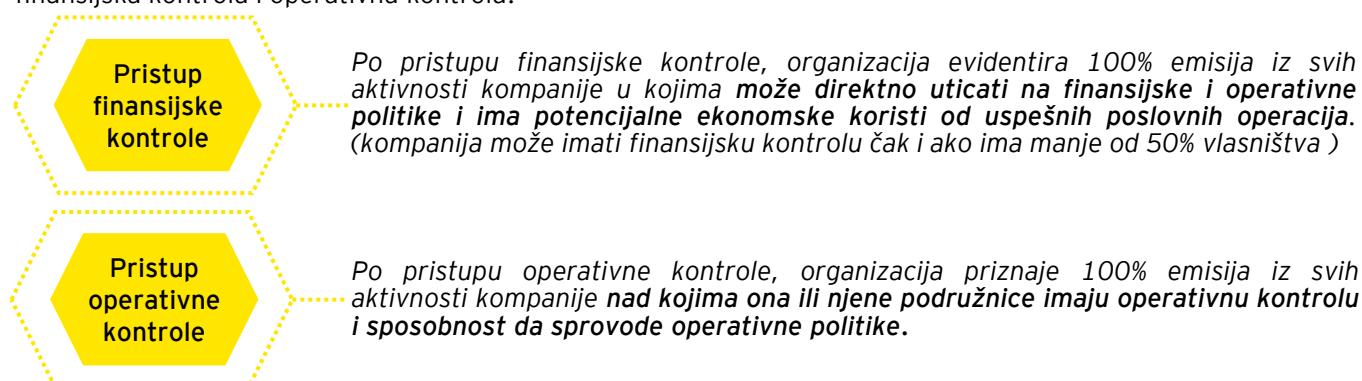
GHG Protokol definiše tri oblasti emisija koje se nazivaju Scope 1, Scope 2 i Scope 3 emisije:

- **Scope 1 emisije** su direktni GHG (gasovi sa efektom staklene bašte) emitovani iz izvora koji su u vlasništvu ili pod kontrolom kompanije, na primer emisije iz sagorevanja u kotlovima, pećima, vozilima i slično; emisije iz hemijske proizvodnje u procesnoj opremi koju poseduje ili kontroliše kompanija.
- **Scope 2 emisije** su GHG emisije koje nastaju prilikom proizvodnje kupljene energije koju koristi kompanija.
- **Scope 3 emisije** su kategorija izveštavanja koja obuhvata sve druge indirektne emisije. Scope 3 emisije su posledica aktivnosti kompanije, ali nastaju iz izvora koji nisu u vlasništvu ili pod kontrolom kompanije. Neki primjeri Scope 3 aktivnosti su ekstrakcija i proizvodnja kupljenih materijala; transport kupljenih goriva; upotreba prodatih proizvoda i usluga i sl. Standard trenutno prepozna 15 kategorija ovih indirektnih emisija.

Pre nego što se pristupi obračunu emisija, kompanije treba da odrede granice svoje organizacije. Dve različite metode mogu se koristiti za konsolidaciju GHG emisija: **pristup vlasništvu i pristup kontrole**. Ako kompanija u potpunosti poseduje sve svoje operacije, njena organizaciona granica će biti ista, bez obzira na to koji se pristup koristi. Ukoliko to nije slučaj, kompanija bi trebalo da odabere jedan pristup i dosledno ga koristi kako bi definisala aktivnosti i operacije koja čine kompaniju - u svrhu obračuna i izveštavanja o GHG emisijama.

Po pristupu kontrole, kompanija evidentira 100% GHG emisija koje proizilaze iz operacija koje kontroliše, ali ne evidentira GHG emisije iz operacija u kojima ima vlasnički interes, ali nema kontrolu. Postoje dva tipa kontrole: finansijska kontrola i operativna kontrola.

Izbor pristupa utiče na to koje aktivnosti u lancu vrednosti kompanije će se smatrati direktnim emisijama (Scope 1) ili indirektnim emisijama (Scope 2 i Scope 3).

Koraci u identifikovanju i kalkulaciji GHG emisija

- (1) Identifikovati izvore
- (2) Odabratи način izračunavanja
- (3) Prikupiti podatke i izabrati emisione faktore
- (4) Primeniti alate za izračunavanje
- (5) Predstaviti podatke na korporativnom nivou

- (1) Kompanija prvo treba da identificuje izvore GHG emisija. Emisije gasova sa efektom staklene bašte obično nastaju iz: stacionarnih izvora sagorevanja (u kotlovima, pećima, gorionicima, grejalicama itd.), pokretnih izvora sagorevanja, emisija iz procesa, itd.
- (2) Najčešći pristup za izračunavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte je primena emisionih faktora na količinu korišćenog specifičnog goriva. Druge metode uključuju direktno merenje GHG emisija praćenjem koncentracije i protoka gasova ili upotrebo stehiometrijske osnove specifične za objekat ili proces.

(3) Scope 1 emisije se najčešće računaju na osnovu kupljenih količina goriva (kao što su prirodni gas, ugalj, lož-ulje) primenom objavljenih faktora emisije. Scope 2 emisije se računaju na osnovu izmerene potrošnje energije iz dobavljačkih, lokalnih mrežnih ili drugih objavljenih faktora emisije.

Scope 3 emisije se računaju na osnovu podataka o aktivnosti, kao što su potrošnja goriva ili pređena distanca i objavljenih faktora emisije ili faktora emisije od treće strane.

U većini slučajeva, ako su dostupni faktori emisije specifični za izvor ili objekat, oni su poželjniji od opštih faktora emisije. Industrijske kompanije mogu biti suočene sa širim spektrom pristupa i metodologija i mogu tražiti smernice od svojih industrijskih udruženja.

(4) Kompanije mogu koristiti različite dostupne alate za izračunavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte, postoje alati koji su univerzalni i primenljivi na različite sektore, kao i alati specifični za određene sektore.

(5) Podaci na korporativnom nivou o GHG mogu se izračunati na dva načina. Prvi pristup je izračunavanje emisija na korporativnom nivou na osnovu podataka o aktivnosti koje se dobijaju sa pojedinačnih lokacija. Drugi pristup je izračunavanje GHG emisija na nivou pojedinačnih lokacija i samo sabiranje podataka o emisijama na korporativnom nivou.

Obzirom da različiti GHG gasovi imaju različitu globalnu sposobnost zagrevanja (eng. *Global Warming Potential - GWP*), prilikom korišćenja podataka o emisijama gasova poput CH₄, N₂O ili drugih gasova sa efektom staklene bašte, potrebno je primeniti odgovarajuće GWP faktore. GWP je termin koji se koristi za opisivanje relativne potentnosti, molekul po molekul, gasa sa efektom staklene bašte, uzimajući u obzir koliko dugo on ostaje aktivan u atmosferi. Na primer, GWP faktor od 28 za N₂O znači da 1 tona N₂O doprinosi efektu staklene bašte 28 puta više nego 1 tona CO₂.³⁶

Relevantnost GHG i PCAF za kompanije i banke u Srbiji

GHG Protokol i PCAF (standard za banke, videti u nastavku) predstavljaju osnovu obračuna i izveštavanja o GHG emisijama. Kompanije koje tek ulaze u proces obračuna emisije mogu izveštavati za početak samo o Scope 1 i Scope 2 emisijama, uz razmatranje dostupnosti podataka za obračun Scope 3 emisija. Banke treba da koriste PCAF kao osnovu svog izveštavanja o emisijama obzirom da kod njih finansirane emisije čine dominantnu kategoriju emisija.

Standard obračuna GHG za finansijske institucije - PCAF

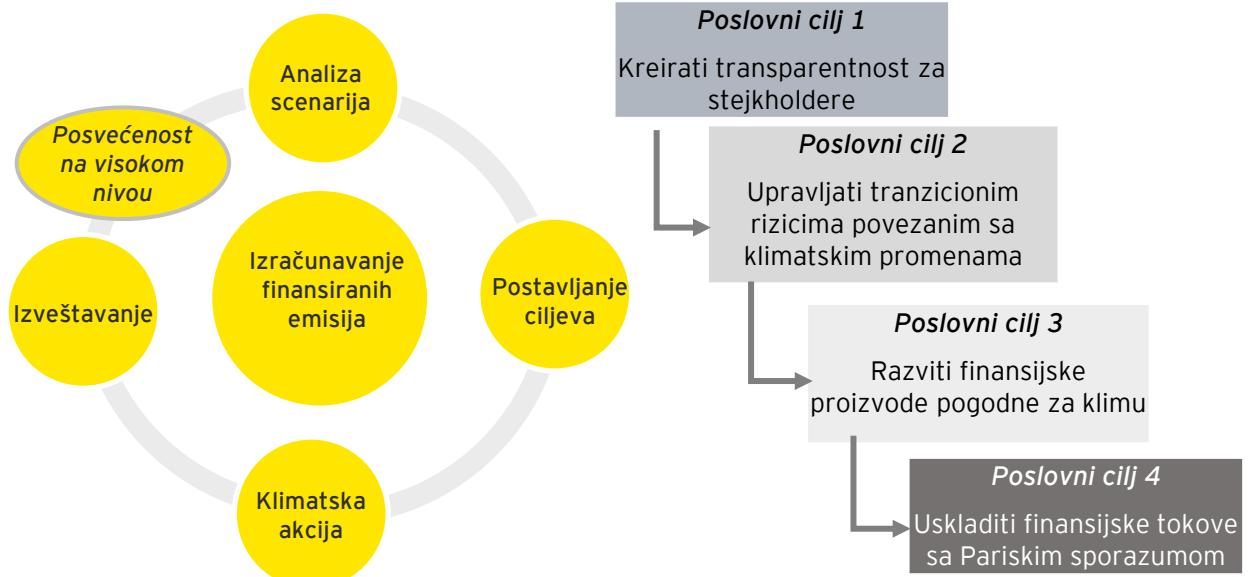
Gledajući finansijske institucije, najveća količina njihovih emisija su indirektne emisije tzv. opsega 3 - finansirane emisije. Do pojave PCAF-a, nije postojao globalno prihvaćen standard za merenje i obelodanjivanje finansiranih emisija. Nedostatak standardizacije ugrozio je transparentnost izveštavanja i uporedivost podataka i onemogućio procenu odgovornosti finansijskih institucija za doprinos klimatskim promenama.

PCAF je prvenstveno namenjen finansijskim institucijama: komercijalnim, investicionim i razvojnim bankama, osiguravajućim društvima, asset menadžerima (penzioni fondovi, investicioni fondovi, fondovi zajedničkog kapitala, itd.). **GHG računovodstvo omogućava finansijskim institucijama da obelodane finansirane emisije u određenom trenutku i u skladu sa periodima finansijskog izveštavanja.** Standard je verifikovan i od strane GHG Protokola i u skladu je sa njegovim zahtevima za indirektne emisije. Do sada se više od 370 finansijskih institucija obavezalo da će meriti i obelodanjivati svoje finansirane emisije u skladu sa PCAF Standardom.

Od 2021. godine, PCAF je započeo rad na tri dela u okviru [Globalnog standarda za merenje i izveštavanje o GHG emisijama za finansijsku industriju](#):

- **Deo A:** ažurirana prva verzija standarda o merenju i izveštavanju finansiranih emisija („Standard o finansiranim emisijama - druga verzija“)
- **Deo B:** razvoj standarda za merenje i izveštavanje GHG emisija povezanih sa tržištem kapitala („Facilitated Emissions Standard“ - objavljivanje u 2023. godini)
- **Deo C:** razvoj standarda za merenje i izveštavanje GHG emisija povezanih sa reosiguranjem i portfolijima osiguranja („Standardi povezani sa osiguranjima“ - izlazi u 2023. godini)

Merenje finansiranih emisija pruža finansijskim institucijama osnovu za analizu scenarija, postavljanje ciljeva, borbu protiv klimatskih promena, te izveštavanje ka svim zainteresovanim stranama. Osim toga, GHG računovodstvo može pomoći finansijskim institucijama u ostvarenju brojnih poslovnih ciljeva.

Standard za finansirane emisije trenutno pruža detaljne smernice za izračunavanje finansiranih GHG emisija za sedam klasa imovine, ali je cilj da se lista klasa imovine dalje proširi u narednim godinama.

Za doslednost izveštavanja između organizacija i izveštajnih perioda, PCAF zahteva od finansijskih institucija da mere i prijavljuju svoje GHG emisije koristeći **pristup operativne ili finansijske kontrole**. Obzirom da bi odabir pristupa vlasništva zahtevao da se Scope 1 i 2 emisije svih ulaganja u kapitalu finansijske institucije prijave kao Scope 1 i 2 emisije finansijske institucije (u skladu sa njenim udelom u kapitalu), dok bi finansirane emisije iz drugih klasa imovine bile uključene u Scope 3.

Međutim, prilikom izbora pristupa kontrole samo emisije iz onih operacija u kojima finansijska institucija, kroz svoje investicije, ima kontrolni interes bi se našle u njenom obuhvatu Scope-a 1 i 2. U svim drugim slučajevima finansirane emisije završavaju u kategoriji 15 Scope-a 3 (Investicije). Kako se investicije finansijskih institucija u akcije ili obveznice obično ne plasiraju sa ciljem sticanja kontrolnog interesa, ovaj standard zahteva da finansijske institucije mere i prijavljuju svoje GHG emisije koristeći pritup operativne ili finansijske kontrole. Ovaj zahtev omogućava dosledno prijavljivanje finansiranih emisija u Scope 3 emisije.

Pored izveštavanja o Scope 3 emisijama pokrivenim PCAF-om, finansijske institucije takođe treba da mere i izveštavaju o sopstvenim Scope 1 i 2 emisijama, kao i drugim relevantnim kategorijama emisija Scope-a 3 u skladu sa GHG protokolom.

Generalni pristup izračunavanja finansiranih emisija

$$\text{Finansirane emisije} = \sum_i = \text{Atribucijski faktor}_i \times \text{Emisije}_i$$

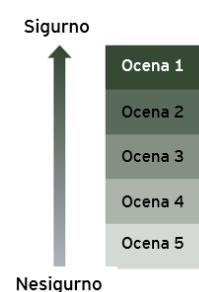
↓

Preostali iznos_i
Ukupan kapital + dug_i

_i=zajmoprimec ili kompanija u koju se investira

Da bi se osiguralo da obelodanjene emisije zaista odražavaju GHG emisije iz plasmana finansijskih institucija i predstavlja adekvatnu osnovu za potrebe donošenja odluka internih i eksternih zainteresovanih strana, finansijske institucije trebaju koristiti najkvalitetnije dostupne podatke. Međutim, PCAF priznaje da visokokvalitetni podaci mogu biti teško dostupni, ali istovremeno naglašava da ograničena dostupnost podataka ne bi trebala odvratiti finansijske institucije od preuzimanja prvih koraka ka izračunavanju finansiranih emisija.

PICAF priznaje 5 ocena kvaliteta podataka, pri čemu je ocena 1 najbolji dostupni podatak, a ocena 5 najnesigurnije verzija podataka

Izvori podataka o emisijama na osnovu različitih ocena:

Ocena 1 - Potvrđeni podaci GHG emisija kompanije u skladu sa GHG protokolom;

Ocena 2 - Nepotvrđeni podaci GHG emisija koje je kompanija izračunala prema GHG protokolu;

Ocena 3 - Primarni podaci fizičkih aktivnosti koji se odnose na proizvodnju kompanije (npr. količina proizvedenog pirinča u tonama) i emisioni faktor specifičan za primarne podatke (npr. emisioni faktor po toni pirinča);

Ocena 4 - GHG emisije po sektoru i prihod po sektoru;

Ocena 5 - GHG emisije po sektoru i imovina po sektoru/prihod po sektoru.

EU Emission Trading Scheme i Carbon Border Adjustment Mechanism

Sistem trgovanja emisijama EU (ETS) osnovan je 2005. godine kao prvi međunarodni sistem trgovanja emisijama na svetu. EU ETS je jedan od ključnih elemenata klimatske politike EU, koji treba da omogući efikasno smanjenje GHG emisija. U okviru EU ETS sistema se postavlja ograničenje ukupne količine određenih gasova sa efektom staklene baštice koje emituju entiteti obuhvaćeni sistemom. Broj dozvola u opticaju se smanjuje tokom vremena kako bi ukupne emisije opadale.

Unutar ograničenja, kompanije dobijaju ili kupuju dozvole za emisije, koje mogu da trguju jedna s drugom po potrebi. Na kraju svake godine, kompanija mora da predstavi dovoljno dozvola da bi pokrila sve svoje emisije, inače plaća kazne. Ako kompanija smanji svoje emisije, može zadržati preostale dozvole za pokrivanje svojih budućih potreba ili ih prodati drugoj kompaniji kojoj nedostaju dozvole. Trgovanje donosi fleksibilnost koja osigurava smanjenje emisija tamo gde je to najjeftinije.

Sistem EU ETS imao je nekoliko faz, a u svakoj fazi se smanjuje količina besplatnih dozvola. Tokom 2021. godine, Evropska komisija je odlučila da se emisije iz trenutnih sektora EU ETS smanje za 61% do 2030. godine, u poređenju sa nivoima iz 2005. godine. Da bi se postigao ovaj cilj, **godišnja stopa smanjenja emisija će biti 4,2% počevši od 2024. godine (umesto 2,2% godišnje prema trenutnom sistemu)**.

Međutim, EU ETS ne pokriva zemlje izvan EU. Kako bi ambiciozni EU klimatski ciljevi bili ostvareni, EU se trudi da spreči tzv. "curenje ugljenika". To se događa kada kompanije sa sedištem u EU presele proizvodnju sa visokom emisijom ugljenika u zemlje gde su manje stroge klimatske politike nego u EU, ili kada se proizvodi iz EU zamenjuju uvoznim proizvodima sa većom emisijom ugljenika.

Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM je EU jedna vrsta poreza kojom EU nastoji da „stavi cenu“ na emisije nastale tokom procesa proizvodnje proizvoda sa visokim GHG emisijama, a koji ulaze u EU iz zemalja koje nisu članice i u kojima ne postoji EU ETS ili uporediv sistem. **CBAM nastoji da podstakne čistiju industrijsku proizvodnju u zemljama izvan EU**. Postupno uvođenje CBAM-a je usklađeno sa ukidanjem besplatnih dozvola u okviru EU sistema trgovanja emisijama.

Uvoz proizvoda će biti oslobođen plaćanja CBAM-a ukoliko postoji potvrda je u zemlji porekla proizvoda plaćena cena za emisije nastale u procesu proizvodnje proizvoda. CBAM će osigurati da je cena ugljenika kod uvoza ekvivalentna ceni ugljenika kod domaće proizvodnje, doprinoseći ostvarenju ambicioznih EU klimatskih ciljeva.

CBAM će se prvo primenjivati na uvoz određenih proizvoda i resursa čija je proizvodnja ugljenično-intenzivna i pod najvećim rizikom da rezultuje „curenjem ugljenika“, a to su: cement, gvožđe i čelik, aluminijum, đubriva, električna energija i vodonik. Sa ovim obuhvatom CBAM će se konačno, kada bude u potpunosti uveden, primenjivati na više od 50% emisija u sektorima obuhvaćenim ETS-om. **CBAM tranziciona faza počinje od 1. oktobra 2023. godine**.

Cement

Gvožđe i
čelik

Aluminjum

Đubriva

Električna
energija

Vodonik

Sektori koji će počevši od oktobra 2023. godine morati da izveštavaju o GHG emisijama

Tokom **faze uvođenja** CBAM-a, uvoznici robe iz sektora obuhvaćenih CBAM-om moraće samo da prijave GHG emisije koje su ugrađene proizvod koji uvoze (direktne i indirektne emisije), bez obaveze plaćanja za ove emisije. Tranziciona faza treba da služi kao period učenja za sve zainteresovane strane (uvoznike, proizvođače i vlasti). Od januara 2026. godine sistem će trajno stupiti na snagu, a uvoznici će svake godine morati prijaviti količinu uvezene robe u prethodnoj godini i njihove ugrađene GHG emisije. Zatim će morati predati odgovarajući broj CBAM sertifikata za ove emisije. Cena sertifikata će se računati na osnovu prosečne nedeljne aukcijske cene dozvola EU ETS-a, izražene u EUR/toni emitovanog CO₂. Postupno ukidanje besplatnih dozvola u okviru EU ETS-a odvijaće se paralelno sa postupnim uvođenjem CBAM-a u periodu od 2026. do 2034. godine.

Nefinansijsko izveštavanje za kompanije i banke u Srbiji

Srpski Zakon o računovodstvu u članovima 37. i 38. definiše obavezu velikih pravnih lica (koja premašuju kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom finansijske godine na datum bilansa stanja) kada je u pitanju nefinansijsko izveštavanje. Zahtevi za nefinansijsko izveštavanje su uvedeni od 2021. godine (izveštaj za 2022. godinu za podatke iz 2021. godine).

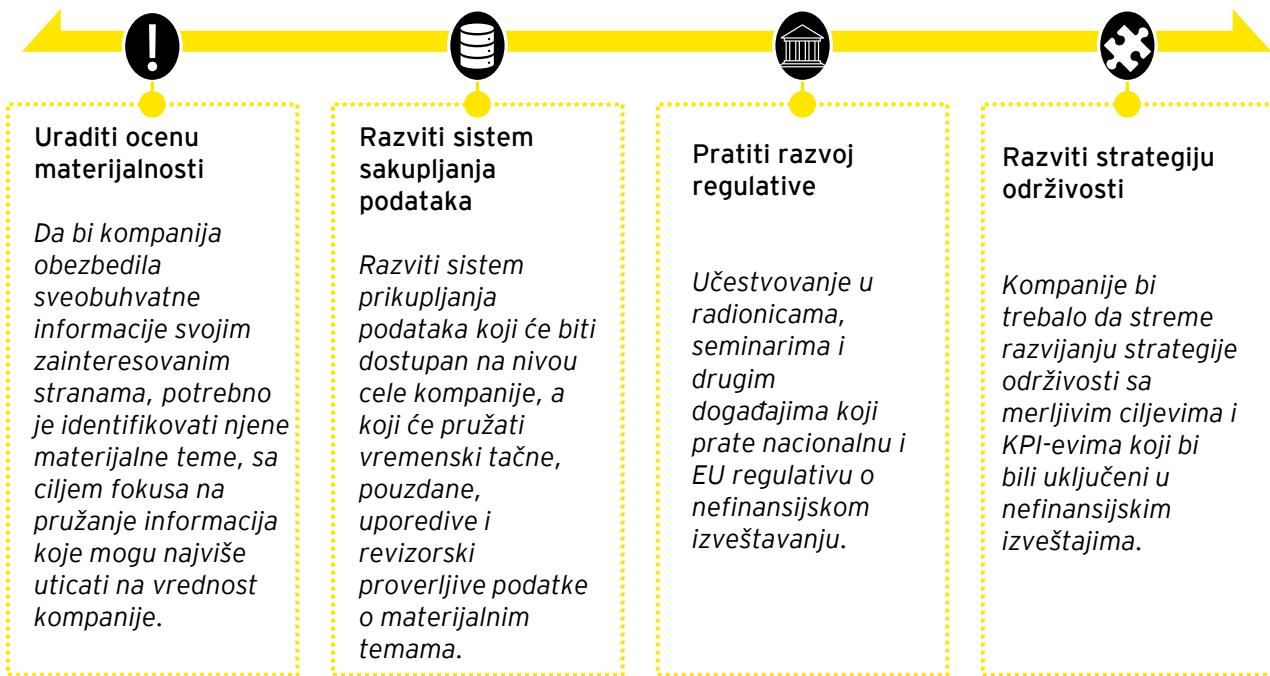
Prema zakonu, lice koje podnosi izveštaj treba da uključi nefinansijski izveštaj u svoj godišnji izveštaj. Nefinansijski izveštaj treba da sadrži informacije neophodne za razumevanje razvoja, poslovnih rezultata i položaja pravnog lica, kao i povezane rezultate njegovih aktivnosti, bar na sledećim poljima:

- zaštitu životne sredine
- socijalna i kadrovska pitanja,
- poštovanje ljudskih prava,
- borbu protiv korupcije i pitanja u vezi sa podmićivanjem, uključujući:
 - a) kratak opis poslovnog/biznis modela pravnog lica;
 - b) opis politika pravnog lica povezanim sa navedenim pitanjima, uključujući postupke osnovne analize koja se sprovodi;
 - c) rezultat ovih aktivnosti;
 - d) osnovne rizike vezane za ova pitanja, a u vezi sa poslovnim aktivnostima pravnog lica (njegovi poslovni odnosi, proizvodi ili usluge koji mogu dovesti do negativnih rezultata u ovim oblastima, kao i način na koji pravno lice tretira ove rizike;)
 - e) nefinansijski pokazatelji uspešnosti koji su važni za određeni posao.

Ukoliko kompanija ne primenjuje mere na jednoj ili više nefinansijskih tema koje su propisane zakonom, izveštaj treba da sadrži razloge za njihovo nesprovođenje. Takođe, gde je potrebno, kompanija bi trebalo da uključi reference na iznose prijavljene u godišnjem finansijskom izveštaju i dodatna objašnjenja tih iznosa u nefinansijskom izveštaju.

Konsolidovani nefinansijski izveštaji treba da se izdaju od strane pravnih lica unutar grupe koja se klasificuje kao velika i koja premašuje kriterijum prosečnog broja od 500 zaposlenih tokom finansijske godine na datum bilansa stanja. Ova pravna lica uključuju konsolidovani nefinansijski izveštaj u godišnji konsolidovani izveštaj.³⁹

Da bi se bolje pripremili na narastajuću regulativu o nefinansijskom izveštavanju, kompanije mogu pratiti dole navedene i prezentovane korake.

Primeri indikatora koji se prikazuju u nefinansijskim izveštajima u Srbiji

Environment - Indikatori zaštite životne sredine

Otpad

- Ukupna količina otpada
- Razvrstavanje na opasan i neopasan otpad
- Razvrstavanje po vrsti materijala

Voda

- Ukupna potrošnja vode
- Potrošanja vode po zaposlenom
- Potrošnje vode po prostoriji

Energija

- Ukupna potrošnja energije
- Količina potrošene energije po m²

Emisije CO₂

- Ukupna količina emisija CO₂ u okviru Scope 1 i Scope 2

Social - Društveni indikatori

Društveni indikatori

- Broj povreda na radu težih i lakših
- Struktura zaposlenih prema polu

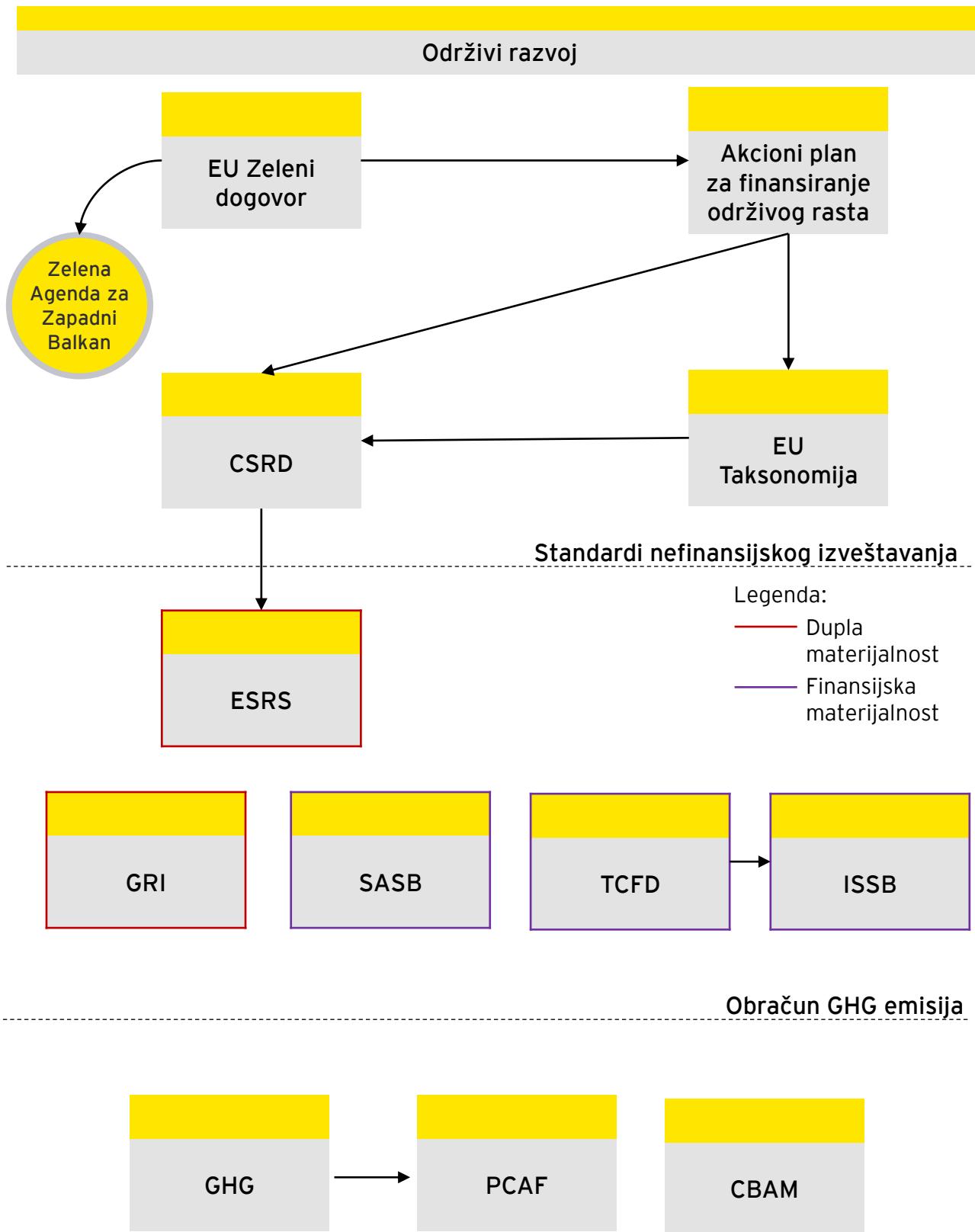
Governance - Indikatori upravljanja

Indikatori upravljanja

- Entiteti uključeni u izveštavanje o održivom razvoju
- Udeo potrošnje dobijen od lokalnih dobavljača
- Usklađenost sa zakonskom regulativom o porezima

Ekosistem nefinansijskog izveštavanja i obračuna emisija

Reference

- 1 - https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-08/NDC%20Final_Serbia%20english.pdf
- 2 - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691
- 3 - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_17
- 4 - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_17
- 5- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_en
- 6- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- 7 - <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>
- 8 - https://finance.ec.europa.eu/publications/renewed-sustainable-finance-strategy-and-implementation-action-plan-financing-sustainable-growth_en
- 9 - <https://www.rcc.int/pubs/62/study-on-climate-change-in-the-western-balkans-region>
- 10 - <https://www.rcc.int/docs/596/action-plan-for-the-implementation-of-the-sofia-declaration-on-the-green-agenda-for-the-western-balkans-2021-2030>
- 11 - <https://www.rcc.int/docs/596/action-plan-for-the-implementation-of-the-sofia-declaration-on-the-green-agenda-for-the-western-balkans-2021-2030>
- 12 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A32020R0852>
- 13 - https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM%3AC%282021%292800
- 14 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2139&from=EN>
- 15 - https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_no/topics/climate-change/ey-eu-taxonomy-barometer-2022.pdf
- 16 - https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13237-Sustainable-investment-EU-environmental-taxonomy_en
https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-04/220330-sustainable-finance-platform-finance-report-remaining-environmental-objectives-taxonomy_en.pdf
- 17 - https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-10/221011-sustainable-finance-platform-finance-report-minimum-safeguards_en.pdf
- 18 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A32020R0852>
- 19 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2178>
- 20 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2178>
- 21 -
https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Reports/2021/1015656/EBA%20Report%20on%20ESG%20risks%20management%20and%20supervision.pdf?retry=1
- 22 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0189&from=EN>
- 23 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>
- 24 - https://www.ey.com/en_be/assurance/how-the-eu-s-new-sustainability-directive-is-becoming-a-game-changer
- 25 - https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1804
- 26 - <https://www.efrag.org/lab6#subtitle4>
- 27 - <https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/>
- 28 - <https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/>

Reference (nastavak)

- 29 - <https://www.sasb.org/standards/download/>
- 30 - <https://www.fsb-tcfd.org/recommendations/>
- 31 - <https://www.fsb-tcfd.org/recommendations/>
- 32 - <https://assets.bbhub.io/company/sites/60/2020/10/FINAL-TCFD-Annex-Amended-121517.pdf>
- 33 - <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-ifrs-s1-general-requirements-for-disclosure-of-sustainability-related-financial-information.pdf>
- 34 - <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/issb-exposure-draft-2022-2-climate-related-disclosures.pdf>
- 35 - <https://ghgprotocol.org/corporate-standard>
- 36 - Source: IPCC AR5 Report
- 37 - <https://carbonaccountingfinancials.com/>
- 38 - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32023R0956>